

Σημείωμα των εκδοτών

1

Η έκδοση μίας επιλογής άρθρων κατά έτος από το International Journal of Psychoanalysis, το εγκυρότερο ψυχαναλυτικό περιοδικό διεθνώς, έχει πραγματοποιηθεί ήδη σε πολλές χώρες και έχει συναντήσει σημαντική ανταπόκριση από το κοινό. Τα άρθρα επιλέγονται από μία συντακτική ομάδα με βάση το επιστημονικό τους ενδιαφέρον αλλά και τα θέματα που αφορούν στον ψυχαναλυτικό διάλογο της κάθε χώρας.

Με την έκδοση αυτή εγκαινιάζεται μία ανάλογη προσπάθεια και στη χώρα μας. Το τεύχος αυτό περιλαμβάνει ως πρώτο κείμενο τον «Αναλυτή στη συνεδρία» ώστε να προσφερθεί στο ενδιαφερόμενο κοινό η δυνατότητα να δει πως λαμβάνει χώρα αυτός ο διάλογος στις στήλες του IJP και να τις συγκρίνει με ανάλογες προσπάθειες στη χώρα μας.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ένας εκτεταμένος διάλογος σε θέματα θεωρίας και τεχνικής της ψυχανάλυσης με έγκυρους ψυχαναλυτές θέτοντας έμφαση στη σχέση ψυχανάλυσης και ψυχαναλυτικής ψυχοθεραπείας. Ακολουθούν θεωρητικο-κλινικά άρθρα με θέμα την ερμηνεία, τις διαστροφές, τις μανιακές άμυνες, την ψυχοσωματική.

Οι αναγνώστες θα έρθουν σε επαφή με τον τρόπο που αναπτύσσεται η ψυχαναλυτική θεωρία και τεχνική σε μία από τις πιο προηγμένες εκφράσεις της. Στη μετάφραση καταβλήθηκε προσπάθεια να αποδοθούν με ακρίβεια τα νοήματα χωρίς να παραβιασθούν οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής γλώσσας.

Στην ψυχανάλυση η διδασκαλία και η έρευνα ακολουθούν έναν κοινό δρόμο. Τα άρθρα που δημοσιεύονται είναι η προσωπική προσπάθεια των συγγραφέων να προωθήσουν τη /γνώση στον αντίστοιχο τομέα και συγχρόνως έχουν μία διδακτική κατεύθυνση εφ' όσον τοποθετούν το κάθε θέμα στο ευρύτερο πεδίο αναφοράς του. Στην ψυχανάλυση αναζητάς το καινούργιο χωρίς να αρνείσαι το παλιό. Η αυτογνωσία και η κατανόηση του έτερου έχουν σταθερά σημαία αναφοράς στις βασικές ψυχαναλυτικές έννοιες του ασυνειδήτου και της παιδικής σεξουαλικότητας, η προσπάθεια εμβάθυνσης όμως είναι σύμφυτη με τη συνεχή ανανέωση και τον εμπλουτισμό τους. Δεν υπάρχει στατική διδασκαλία στην ψυχανάλυση ούτε διδασκαλία αυτόνομη από την έρευνα και την εξέλιξη. Οι θεμελιώδεις έννοιες αναζητούν στο κάθε περιστατικό την ειδική έκφρασή τους και αυτό διασαφηνίζει ακόμη περισσότερο το περιεχόμενό τους.

Το International Journal of Psychoanalysis έχει διαδραματίσει έναν ιδιαίτερο ρόλο στην κατεύθυνση αυτή. Ιδρύθηκε το 1920 με στόχο τη διάδοση της ψυχανάλυσης στις αγγλόφωνες χώρες. Έως τότε κυκλοφορούσε το γερμανόφωνο Internationale Zeitschrift fuer Psychoanalyse, το οποίο στη συνέχεια υποκατέστησε όταν η ψυχανάλυση εκδιώχθηκε από το γερμανόφωνο χώρο λόγω της ανόδου των Ναζιστών. Από την αρχή αποσκοπούσε στη διάδοση της ψυχανάλυσης με τρόπο που διασφαλίζει την παράδοση αλλά και την εξέλιξή της. Αναδείχθηκε ιστορικά ως το πιο έγκυρο ψυχαναλυτικό περιοδικό και επιχαίρει της ίδιας φήμης και σήμερα.

Τα άρθρα που δημοσιεύονται διδάσκουν και επερωτούν, προωθούν τη σκέψη στους τομείς τους και συμβάλλουν στη δημιουργία εκείνου του πνεύματος αναζήτησης που έχει ο κάθε αναλυτής όταν συμμετέχει στην ψυχαναλυτική διαδικασία. Ελπίζουμε ότι θα προσφέρουν στη δημιουργία ενός γόνιμου διαλόγου και στη χώρα μας.

Δημήτρης Τζάκσον, Ιωάννης Βαρτζόπουλος

Ο Αναλυτής στη Συνεδρία

Οδεύοντας μετ' εμποδίων προς τον τερματισμό

Mayer Subrin

Έχω βρει ότι είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να ακολουθούμε τα ίχνη μιας ανάλυσης από την αρχική της φάση, η οποία θεμελιώνεται με τη δημιουργία της θεραπευτικής συμμαχίας, προς την ενδιάμεση φάση της δέσμευσης των κεντρικών οργανωτικών φαντασιώσεων μέσα και έξω από τη μεταβίβαση και, τέλος, στη φάση της περάτωσης, η οποία έχει ως σημείο εκκίνησης την επίγνωση ότι έχει υπάρξει αλλαγή. Το «Οδεύοντας μετ' εμποδίων προς τον τερματισμό» είναι ένα τμήμα της φάσης της περάτωσης· το τέλος της ανάλυσης έχει ήδη έλθει στη συζήτηση αλλά δεν έχει οριστεί ακόμα μια συγκεκριμένη ημερομηνία. Πότε σκέφτεται ο αναλυτής ότι το τέλος είναι δυνατό, πότε το σκέφτεται ο ασθενής; Ένα ξεκαθάρισμα λαμβάνει χώρα: τι έχει αλλάξει, τι δεν έχει, τι υπολείπεται να γίνει ακόμη, τι θα αφεθεί απραγματοποίητο ή για μια επόμενη φορά. Πια να γίνει καλύτερα κατανοητή η φάση του «Οδεύοντας μετ' εμποδίων προς τον τερματισμό» θα παρουσιάσω συγκεκριμένο υλικό, με αφετηρία τη χρονική στιγμή όπου αρχίζουμε να συζητάμε το τέλος πριν να επιλεγεί μια συγκεκριμένη ημερομηνία και τέλος, την καταγραφή της τελευταίας εβδομάδας της ανάλυσης.

Η αναλύομενη ήταν σε ανάλυση με εμένα για 13 χρόνια. Είχε προηγηθεί μια άλλη ανάλυση· στον πρώτο της αναλυτή παρουσιάστηκε ως καταθλιπτική, αυτοκτονική, με σκέψεις να σκοτωθεί μαχαιρώνοντας τον εαυτό της στην κοιλιακή χώρα με ένα κουζινομάχαιο, μετά από δυο εκτρώσεις στις οποίες είχε καταφύγει λόγω έλλειψης οικονομικής στήριξης από το σύζυγό της και την ευρύτερη οικογένειά της. Από το ντιβάνι της πρώτης ανάλυσης “έφυγε τρέχοντας”, λέγοντας στον αναλυτή της ότι έφευγε για να επιμορφωθεί επαγγελματικά ενώ, στην πραγματικότητα, φοβήθηκε ότι δε θα ήταν σε θέση να ελέγξει τις σεξουαλικές της ενορμήσεις προς αυτόν, κάτι που θα “κατέστρεφε την οικογένεια του”. Το βράδυ, μετά από την πρώτη της αναλυτική συνεδρία με εμένα, καθώς οδηγούσε στο λιγοστό φως της εσπέρας προς το σπίτι της, έπεσε πάνω σε ένα δέντρο· ήξερε ότι σε αυτήν την τοποθεσία κάποιος της δικής της εθνικότητας είχε βγει από το δρόμο, είχε πέσει σε μια λίμνη από νερό και είχε πνιγεί.

Το δωδέκατο χρόνο της ανάλυσής της, το τέλος της διαδικασίας αιωρείτο στην ατμόσφαιρα αλλά δεν είχε ακόμα οριστεί μια ημερομηνία. Καθώς σκεφτόμουν την τελευταία της συνεδρία πριν από τη συνήθη διακοπή μου για τα Χριστούγεννα και το Νέο Έτος, αντελήφθη ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου του «Οδεύοντας μετ' εμποδίων προς τον τερματισμό» κάθε αποχωρισμός, σύντομος ή μακρύς, ήταν και μια δοκιμή της ικανότητας της αναλύομενης να τελειώσει. Τον προηγούμενο μήνα η αναλύομενη είχε ταξιδέψει μακριά, στη γενέθλια γη της οικογένειάς της στη Νοτιανατολική Ασία μαζί με την κόρη της, για να οργανώσουν το γάμο της τελευταίας, ο οποίος είχε προγραμματιστεί για τον Ιούνιο του ίδιου έτους· είχαν να στείλουν προσκλήσεις, να αγοράσουν παραδοσιακά κοσμήματα, φορέματα κ.ά. Κατά την επιστροφή της στο θετό της σπίτι στις Ηνωμένες Πολιτείες, ανέφερε πόσο ευχαριστημένη έμεινε από τον εαυτό της για την ωριμότητα και την αυτοπεποίθηση την οποία επέδειξε σε αυτό το μεγάλο ταξίδι. Η ικανότητα να φέρει εις πέρας αυτό το ταξίδι, το οποίο είχε ως στόχο την προετοιμασία του γάμου

της κόρης της, απέδειξε ότι είχε ξεπεράσει το δικό της τραυματικό αποχωρισμό από τη μητέρα της, ο οποίος έγινε όταν η ίδια είχε επισκεφτεί για πρώτη φορά τη Νοτιανατολική Ασία στην ηλικία των 13 ετών.

Η αναλυόμενη είχε μεγαλώσει στην Αφρική ως μέλος μιας κοινωνικής και φυλετικής μειονότητας. Μπροστά στην προοπτική της επερχόμενης πολιτικής ανεξαρτησίας της χώρας της, φόβος και άγχος κατέλαβαν ολόκληρη την κοινότητα με ένα φρενήρη τρόπο. Υπήρξε ευρέως διαδεδομένος φόβος εκτρόπων, βιασμών και λεηλασιών. Ως συνέπεια, η οικογένεια της αναλυόμενης αποφάσισε να επιστρέψει στη γη των προγόνων της και να βάλει τα δυο κορίτσια εσωτερικά σε ένα οικοτροφείο, εκεί.

Αυτό το ταξίδι ξεκίνησε ως εάν η οικογένεια να πήγαινε διακοπές για να επισκεφθούν τη γενέθλια γη του πατέρα και να μείνουν στο πατρικό σπίτι το οποίο ήταν ακόμα στην ιδιοκτησία του. Όλοι οι συγγενείς ήταν τόσο ευτυχής με τη συνάντηση ώστε έμοιαζε σαν να επρόκειτο να συμβεί ένας εορτασμός, ένας γάμος, ίσως. Μετά ήρθε η πραγματικότητα. Ο σκοπός του ταξιδιού της οικογένειας ήταν να αφήσουν την αναλυόμενη και την αδελφή της, η οποία ήταν κατά δυο χρόνια μεγαλύτερη, σε ένα οικοτροφείο. Οι γονείς τους είχαν κατά νου να προστατεύσουν τις κόρες τους από τους βιασμούς, τις λεηλασίες και τους φόνους, που ολόκληρη η κοινότητα εκεί ήταν βέβαιη ότι θα συμβούν, όταν ο ιθαγενής πληθυσμός θα κατακτούσε την πολιτική του ελευθερία για πρώτη φορά. Έτσι, η αρχική ευφροσύνη της αναλυόμενης έδωσε τη θέση της σε μια οδυνηρή έκπληξη και απελπισία. Ένωσε εγκαταλελειμμένη, σαν να ήταν ένα ζόμπι, μια από τους ζωντανούς νεκρούς. Όταν τα ικετευτικά της γράμματα προς τη μητέρα της έμειναν αναπάντητα, της δημιουργήθηκε η βεβαιότητα ότι και η μητέρα της είχε, επίσης, πεθάνει. Για να συνεχίσει να τα καταφέρνει ως μια επιτυχημένη μαθήτρια, όφειλε να μοιάζει στον πατέρα της· να προσέχει τις λεπτομέρειες και να εργάζεται σκληρά ώστε να μπορέσει να ξεχάσει την ειδυλλιακή και ανέμελη παιδική ηλικία της στη δική της γενέτειρα γη.

Σε αυτό, το πιο πρόσφατο ταξίδι στη Νοτιανατολική Ασία, η αναλυόμενη ένωσε ότι ήταν ώριμη όχι μόνο να διαχειριστεί τις οικονομικές πλευρές της ετοιμασίας του γάμου της κόρης της, αλλά επίσης να αποδεχθεί την ώριμη σεξουαλικότητα της τελευταίας. Στο κλίμα οικειότητας που δημιουργήθηκε στο ταξίδι, βίωσαν μέσα στη σχέση μητέρας/κόρης την αποδοχή της ώριμης σεξουαλικότητας της μίας από την άλλη, όπως η ίδια δεν την είχε βιώσει ποτέ με τη δική της μητέρα. Ένωσε ότι η ανάλυσή της την είχε αλλάξει σε σημαντικό βαθμό, ενώ οι δυο προηγούμενες προσπάθειες να αντιμετωπιστεί η κατάθλιψή της είχαν αποτύχει. Η πρώτη προσπάθεια στην παιδική ηλικία να αντιμετωπιστεί η συνεχής, βαθιά και περίδικρυς κατάσταση της είχε ανατεθεί στα χέρια ενός εξορκιστή, τον οποίον είχε επιλέξει το οικοτροφείο της. Ο εξορκιστής χρησιμοποίησε θυμιάματα και ξόρκια, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Η δεύτερη προσπάθεια ήταν η πρώτη ανάλυσή της την οποία έκρινε η ίδια, παρομοίως, ελάχιστα αποτελεσματική. Η ανάλυσή της με εμένα την απελευθέρωσε από την κατάθλιψη και το φόβο ο οποίος τη διακατείχε ότι θα εγκαταλειφθεί ως νεκρή στην προσπάθεια να μην κακοποιηθεί σεξουαλικά. Επιπροσθέτως, αναγνώρισε και αποδέχτηκε τα όρια των δυνατοτήτων του συζύγου της, ο οποίος τη συνόδευσε σε αυτό το ταξίδι, διατηρώντας μια επίφαση ευθύνης ενόσω στην πραγματικότητα συνέχιζε να ενεργεί αφελώς και με παιδιάστικο τρόπο.

Κατά τη διάρκεια αυτής της συνεδρίας η αναλυόμενη ήταν πολύ ευχαριστημένη με τον εαυτό της. Μίλούσε ζωηρά και με αυτοπεποίθηση ενόσω περιέγραφε την

άνεση και την ικανότητα να συναλλάσσεται με τους μικροπωλητές με αποτελεσματικό τρόπο, τις οποίες επέδειξε στο εξωτερικό. Μίλησε για τις αλλαγές στον εαυτό της: «Επανεφέρα στη ζωή μου τη χαρά, το κέφι, την αυτοπεποίθηση και τη διάθεση για παιχνίδια που τα είχα προηγουμένως αφήσει πίσω» (στην ηλικία των 13). Αντιπαρέβαλε αυτή τη διάθεση με την εμπειρία της στην πρώτη της ανάλυση. Δεν ένιωθε πια ότι τα σεξουαλικά της συναισθήματα θα οδηγούσαν σε καταστροφή των άλλων. Θυμήθηκε κάποιες φωτογραφίες τις οποίες έδειχνε ο πατέρας της σε όλη την οικογένειά τους όταν, κάποια φορά, ήταν ένορκος σε μια δίκη στη Αφρική. Ένας άντρας κατηγορείτο ότι πλήρωσε έναν δολοφόνο για να χτυπήσει με κλωτσιές τη γυναίκα και τα παιδιά του έως θανάτου ώστε να μείνει αυτός ελεύθερος να παντρευτεί μια γυναίκα την οποία είχε ερωτευτεί. Το σώμα των ενόρκων τον καταδίκασε σε θάνατο με απαγχονισμό.

Τώρα, η αναλύομένη μου ένιωθε ελεύθερη να αναγνωρίσει τα ερωτικά της συναισθήματα προς εμένα. Ανέφερε την ερμηνεία την οποία της είχα δώσει κάποια χρόνια ενωρίτερα ότι φοβόταν ότι θα φτάσει σε οργασμό στο ντιβάνι εάν μιλήσει για τα ερωτικά της συναισθήματα προς εμένα.

Κατά τη διάρκεια της ίδιας συνεδρίας -πριν από τη διακοπή για τα Χριστούγεννα και τη Πρωτοχρονιά- έθεσε διστακτικά εκ νέου το θέμα του τέλους. Ζήτησε τη γνώμη μου ως προς το εάν είναι έτοιμη να τελειώσει την ανάλυσή της. Δεν ήταν βέβαιη ποια ημερομηνία να διαλέξει. Το ερώτημα ήταν μετέωρο τους τελευταίους έξι μήνες. Η γενική μου στάση ήταν: «Ας δούμε τι έχει γίνει, τι δεν έχει γίνει, τι θα μείνει ανολοκλήρωτο και μετά ορίζουμε την ημερομηνία».

Διστακτικά πρότεινε την ιδέα να τελειώσουμε τον Απρίλιο στα γενέθλια της κόρης της. Συνέχισε λέγοντας ότι προηγουμένως σκεφτόταν να μείνει στην ανάλυση για πάντα ή όσο περισσότερο ήταν δυνατόν. Δεν μπορούσε να φανταστεί ότι είναι δυνατόν να τελειώσει την ανάλυσή της χωρίς να ξαναζήσει αυτό που η ίδια ταύτιζε με το πρωτογενές τραύμα της απομάκρυνσής της για το οικοτροφείο. (Υπενθυμίζεταί ότι τότε ένιωσε ότι πέθαναν και οι δυο, η μητέρα της και αυτή η ίδια, όταν τα παρακλητικά γράμματά της να επιστρέψει στο σπίτι της από το οικοτροφείο δεν έλαβαν απάντηση). Δεν μπορούσε να φανταστεί ότι θα τελειώσει την ανάλυσή της μαζί μου χωρίς να νιώσει αβοήθητη, μέσα στα κλάματα, εξοργισμένη με εμένα. Άρα, έπρεπε να μείνει στην ανάλυση για πάντα. Αναρωτιόταν εάν θα μπορούσε, ίσως, να αποφύγει να κατακλυσθεί από τα συναισθήματά της διακόπτοντας απότομα την ανάλυσή της. Από την άλλη, ένιωθε τώρα ότι έσφυζε από ζωή, γεμάτη από την αυτοπεποίθηση που τη χαρακτήριζε όταν ήταν παιδί. Έδωσα την ερμηνεία ότι η περάτωση της ανάλυσης την ημέρα των γενεθλίων της κόρης της θα υπογράμμιζε την αλλαγή στο τρόπο με τον οποίο βίωνε τον εαυτό της- θα ήταν σαν να ξαναγεννήθηκε και να μην έγινε έκτρωση. Συνέχισε να μιλάει για τον εαυτό της ταυτιζόμενη με την κόρη της: «Η κόρη μου τελείωσε το λύκειο και αποφάσισε να πάει μακριά για το κολλέγιο. Θέλησε να ζήσει μακριά από το σπίτι, θεωρώντας την εμπειρία αυτή ως μια διαδικασία ωρίμανσης». Ρώτησα την αναλύομενη σχετικά με την εξέλιξή της ως ανεξάρτητης επαγγελματία. Απάντησε ότι, ως αποτέλεσμα της ανάλυσης και της εκπαίδευσής της, ένιωθε τώρα ικανή να προσφέρει τις υπηρεσίες της στους άλλους.

Τα τελευταία δώδεκα χρόνια από τα δεκατρία της ανάλυσής της, η αναλύομενη ποτέ δεν αποπλήρωσε εξ ολοκλήρου τις συνεδρίες της. Ένα υπόλοιπο αρκετών εκατοντάδων δολαρίων έμενε απλήρωτο κάθε μήνα. Αντιθέτως, στη πρώτη της

ανάλυση, πλήρως όλο το ποσό την επόμενη μέρα από αυτήν που δεχόταν το λογαριασμό. Αυτό συνέβαινε διότι φοβόταν ότι, εάν δεν το έκανε, θα την έδιωχναν με συνοπτικές διαδικασίες. Κατά τη διάρκεια όλων των ετών στο οικοτροφείο, έφτανε κάθε μήνα η επιταγή για τα διδάκτρα της, υπογεγραμμένη από τον πατέρα της. Ποτέ δεν υπήρχε συνημμένο ένα προσωπικό σημείωμα γι' αυτήν. Από καιρού εις καιρόν, την ενθάρρυνα να διερευνήσει το όλο θέμα ως σημαίνουν στην ανάλυσή της. Σκεφτόταν ότι ο τρόπος με τον οποίον χειριζόταν το θέμα της πληρωμής μου δεν θα ήταν ο τρόπος με τον οποίον θα το χειριζόταν ο πατέρας της. Εξαρτιόταν από το σύζυγό της για να δει πότε θα μπορούσε να με πληρώσει. Θα μπορούσε να είχε αναλάβει η ίδια την ευθύνη αυτή, κ.ο.κ. Εν τέλει, το υπόλοιπο πήρε το νόημα ενός συνεχούς μητρικού δεσμού με εμένα· ότι την εμπιστευόμουν, δηλαδή, ότι θα με πλήρωνε και ότι αυτή με έθετε σε δοκιμή και με εμπιστευόταν ότι δε θα την έδιωχνα με συνοπτικές διαδικασίες, χωρίς να μπορεί να επιστρέψει. Ήταν ένας συνεχής δεσμός μαζί μου, ακόμα και εάν ήμαστε χωρισμένοι. Το χρέος χρησίμευε ως ένας ομφάλιος λώρος.

Νωρίς το Δεκέμβριο, μετά τη δύο εβδομάδων επίσκεψή της στη Νοτιανατολική Ασία με την κόρη της και το σύζυγό της για την προετοιμασία του επερχόμενου γάμου, και προκαταβάλλοντας τη διακοπή για τα Χριστούγεννα, η αναλυόμενη είδε το ακόλουθο όνειρο το οποίο εξέφραζε την αυξανόμενη αυτοπεποίθησή της.

Το μεγαλύτερο παιδί της αναλυόμενης, ένα κορίτσι, οδηγεί το αυτοκίνητο. Η ασθενής κάθεται στην μπροστινή θέση. Ο μικρότερος αδελφός της κόρης της και τα δύο παιδιά της κόρης κάθονται στο πίσω κάθισμα.

Συνειρημοί: Στην πραγματικότητα, η κόρη που κάθεται στη θέση του οδηγού δεν έχει παιδιά ακόμα. Είναι η αναλυόμενη μου που έχει δυο παιδιά στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου. Η κόρη της είναι σε μεταπτυχιακό επίπεδο στις σπουδές της και σεξουαλικά ενεργή, κάτι το οποίο μπόρεσε να αποδεχθεί η ασθενής. Η κόρη σύντομα θα αναγγείλει δημοσίως τον αρραβώνα της. Η αναλυόμενη μου δείχνει την αποδοχή της σεξουαλικής δραστηριότητας της κόρης της μέσα από την παρουσία των παιδιών της κόρης της στο αυτοκίνητο. Η αναλυόμενη μου κάνει μια παραδρομή του λόγου: ονομάζει το αγόρι του ονείρου με το όνομα του σύζυγου της, μετά ακριβώς από την παρατήρηση ότι ο σύζυγός της δεν είναι παρών στο (έκδηλο) όνειρο.

Είπα στην αναλυόμενη ότι έχει συχνά αναφερθεί στο σύζυγό της με το όνομα του γιου της, βλέποντάς τον ως παιδί ή νήπιο, εκφράζοντας έτσι τη διαμαρτυρία της ότι έχει “τρία παιδιά”. Της είπα ότι εξέφρασε στο όνειρο ότι νιώθει ικανή να είναι “στη θέση του οδηγού” τόσο στην προσωπική όσο και στην επαγγελματική της ζωή. Η μητέρα της δεν είχε μάθει ποτέ να οδηγεί αυτοκίνητο.

Την επόμενη ημέρα, η αναλυόμενη επέστρεψε λέγοντάς μου ότι, μετά τη χθεσινή πρωινή συνεδρία μαζί μου, ο σύζυγός της παρατήρησε: « Φαίνεται πιο ήρεμη και κατασταλαγμένη αλλά με δικά μου έξοδα». Μετά τη ρώτησε εάν θα ήθελε να βγουν για έναν περίπατο. Απάντησε αρνητικά, λέγοντας ότι θα ήθελε να κάνει μπάνιο και να επισκεφθεί τον παππού του μέλλοντος γαμπρού της. Αυτό το πρωινό, είχε ακυρώσει τις καθορισθείσες συναντήσεις στο γραφείο της.

Συνέχισε λέγοντας ότι δυσκολευόταν να θυμηθεί το όνειρο αυτής της νύχτας. Θυμήθηκε τα χρόνια της κατάθλιψης και του θυμού προς το σύζυγό της που δεν ήθελε να κάνουν παιδιά, ακόμα και στην αρχή. Όταν έμεινε έγκυος για τρίτη και

τέταρτη φορά ο σύζυγός της είχε πει: «Δεν μπορούμε να ανταπεξέλθουμε». Αναφερόμενη στις εκτρώσεις, είπε: «Υπήρξαν δικό μου λάθος. Θυμώνω με τον εαυτό μου που τον άκουσα».

Προσπαθώντας να θυμηθεί ένα άλλο όνειρο, λέει: «7πμ, ίσως 7 μμ. Πρέπει να ήταν στο οικοτροφείο. Το δωμάτιό μου ήταν στο δεύτερο όροφο. Το πρωί σηκώνομαι νωρίς για να κάνω ντους· έπρεπε να ζεστάνουμε το νερό σε καζάνια και να το μεταφέρουμε με κουβάδες. Στο όνειρο το νερό ήταν βρώμικο, αηδιαστικό. Η αναλυόμενη λέει με ζωντάνια: “Επρόκειτο να πάρω ένα βραβείο (award)”. Τίποτε δε μου έρχεται στο νου».

Τη ρωτάω τι μπορεί να προκάλεσε το όνειρο. Απαντά: «Στην τελευταία συνεδρία, είχα ενοχληθεί με τον άντρα μου και τον εαυτό μου διότι τον άφηνα να με κακοποιεί (εκτρώσεις, κατάθλιψη, ότι του γυρνούσα την πλάτη και του επέτρεπα να με χρησιμοποιεί σεξουαλικά ενόσω κοιμόμουν)».

Συνεχίζει: «Δύο πράγματα: Πρώτον, καθώς πέφταμε για ύπνο, χθες τη νύχτα, έβγαλα όλα τα ρούχα μου και του είπα: “Ας το κάνουμε”. Δεύτερον, τον ρώτησα γιατί έρχεται στο κρεβάτι, φορώντας κάτω από την πιζάμα του τα εσώρουχα που φορούσε όλη την ημέρα. Απάντησε: “Δεν λειτουργεί έτσι. Δεν μπορώ να έχω στύση όταν είσαι γυμνή”». Ακολουθώντας, τη ρώτησε γιατί σταμάτησε να του έχει γυρισμένη την πλάτη, κάτι που του επέτρεπε να την πλησιάζει όταν κοιμόταν και να έχει στύση;

Ρώτησα για το “7πμ, 7μμ”. Απάντησε: «Θέλει να κάνουμε έρωτα το πρωί, πριν και αντί να έλθω να σας δω. Είναι σε ανταγωνισμό μαζί σας. Στην πρώτη μου ανάλυση, ήθελε να με συνοδεύει στις πρωινές μου συνεδρίες για να “με προστατεύει από τυχόν επίθεση”’. Τελικά, μπόρεσα να του πω ότι δεν ήταν απαραίτητο».

Συνεχίζει: «Χθες το βράδυ, μετά τη συζήτηση με τον σύζυγό μου για το σεξ, κάτι μου συνέβη που δεν μπορούσα να το διαλευκάνω. Γιατί το θυμήθηκα εκείνη τη στιγμή; Θυμήθηκα όταν ήμουν σύμβουλος ψυχολόγος σε εκείνο το δημόσιο νοσοκομείο. Κάποια από το προσωπικό υπηρεσίας (ward staff) είχε εκμεταλλευθεί σεξουαλικά μια έφηρη στην πτέρυγα των εσωτερικών ασθενών. Η κοπέλα αυτή ήταν θύμα αιμομιξίας από τον πατέρα της και τον αδελφό της στο σπίτι της, κατ’επανάληψη, και νοσηλευόταν για να προστατευθεί από αυτό. Υπήρξε, όμως, κάποια αναφορά ότι η συμπεριφορά της είχε αλλάξει ενόσω ήταν στο νοσοκομείο. Από αυτά που είπε έγινε σαφές ότι κάποιος από το προσωπικό υπηρεσίας την επισκεπτόταν τη νύχτα ενόσω κοιμόταν γυμνή και συνενυρίσκονταν. Αυτό επιβεβαιώθηκε και από τον παιδίατρο».

Είπα στην αναλυόμενη μου ότι ένιωθε μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στον σεξουαλικό τομέα αναγνωρίζοντας τις σεξουαλικές της επιθυμίες. «Πλησιάσατε τον σύζυγό σας, κοιμηθήκατε γυμνή και αυτός έχασε τη στύση του. Εδώ, εγώ είμαι το προσωπικό υπηρεσίας (ward staff) και έχετε αναγνωρίσει τις σεξουαλικές σας επιθυμίες για εμένα. Υπάρχει ένα λογοπαίγνιο: παίρνετε ένα βραβείο (award). Θαυμάσια, σας δίνω ένα βραβείο (award)¹».

1. Το λογοπαίγνιο στα αγγλικά award/ ward staff συνδέει το “βραβείο” στο όνειρο της αναλυόμενης με το “προσωπικό υπηρεσίας” στους συνειρμούς της και, μέσα από αυτό το παιχνίδι των λέξεων, η ερμηνεία του αναλυτή ακούγεται ως εξής: «το βραβείο που σας δίνω εγώ ως προσωπικό υπηρεσίας

Η αναλυόμενη το είχε αποφασίσει αλλά καθυστερούσε να επιλέξει την ημερομηνία περάτωσης έως ότου επέστρεψε από το ταξίδι με την κόρη της στη Νοτιανατολική Ασία όπου θα αγόραζαν ύφασμα για τα ρούχα και των δυο τους και θα έκαναν κι άλλες προετοιμασίες για τον γάμο της κόρης, ο οποίος ήταν προγραμματισμένος για τον Ιούνιο. Δεν ήθελε η συναισθηματική της αντίδραση στο επικείμενο τέλος της ανάλυσής της να την αποδυναμώσει, επηρεάζοντας τα γαμήλια σχέδια της κόρης της.

Μετά από το ταξίδι, έλειπα για μια εβδομάδα τον Μάρτιο. Η αναλυόμενη ένιωσε ότι, κατά τη διάρκεια αυτού του αποχωρισμού, της έλειπα πολύ· τόσο όσο και κατά τη διάρκεια της θερινής μου απουσίας, τον Αύγουστο (τριών εβδομάδων). Κατά την επιστροφή μου, αισθάνθηκε ότι μπορούσε- και ότι ήταν καιρός- να επιλέξει μια ημερομηνία για το τέλος. Κράτησε αυτές τις σκέψεις για τον εαυτό της, σχεδόν σαν “μυστικό”. Ερωτώμενη, απάντησε ότι ήθελε η απόφαση να είναι δική της σε αντίθεση με την απόφαση να σταλεί μακριά στο οικοτροφείο, η οποία ελήφθη από τη μητέρα της, ή με την απόφαση για τις εκτρώσεις, η οποία ελήφθη από τον σύζυγό της.

Η επιλογή της ημερομηνίας έπρεπε να είναι μετά από την ημερομηνία γάμου της κόρης της. Στην αρχή πρότεινε την ημερομηνία των γενεθλίων της τον Νοέμβριο. Όταν την άφησε να περάσει, ο σύζυγός της την απείλησε ότι δε θα ξαναθυμηθεί ή εορτάσει τα γενέθλιά της. Ακολούθως, σκέφτηκε να τελειώσει την ανάλυσή της στα γενέθλια της κόρης της τον Απρίλιο του επόμενου έτους- αλλά αυτό ήταν πολύ μακριά. Συζητήσαμε την ευχαρίστηση να αισθάνεται ότι την καταλαβαίνω· ότι ήταν ένα συναίσθημα από το οποίο δεν ήθελε να παραιτηθεί, ένα συναίσθημα ως εάν να είναι διαρκώς, ευχαρίστως, έγκυος. Αυτό το συναίσθημα της θύμιζε την ειδυλλιακή ζωή με τη μητέρα της στο σπίτι τους, πριν απομακρυνθεί για το οικοτροφείο για λόγους ασφαλείας.

Κατά τη διάρκεια αυτής της εννεάμηνης περιόδου από την αρχή του έτους, η αναλυόμενη είχε ανακατασκευάσει την εμπειρία του να κοιμάται στην κρεβατοκάμαρα των γονιών της κατά τη διάρκεια των πρώτων οχτώ ετών της ζωής της (κατά τη διάρκεια των οποίων γεννήθηκαν τα τρία μικρότερα αδέρφια της) ως μια περίοδο αφόρητης σύγχυσης. Θυμήθηκε επίσης -και βίωσε στη μεταβίβαση- το συναίσθημα “ότι είχε σπάσει κάτι”, ότι είχε τραυματίσει τον εαυτό της, όταν σε ασύδοτη αυνανιστική δραστηριότητα στην εφηβεία της, έφθανε σε οργασμό. Αναγνώρισε ότι, όταν αυτοϊκανοποιούταν στο δωμάτιό της, στο οικοτροφείο, “ο πατέρας μου ήταν μαζί μου”, πρώτα ως προστάτης, μετά ως ένας επικριτικός παρατηρητής ο οποίος προκαλούσε ενοχή, αλλά, στο τέλος, με εμένα στη μεταβίβαση, ως το αντικείμενο της σεξουαλικής επιθυμίας της και της διέγερσής της.

Μετά από την επιλογή των γενεθλίων της τον Νοέμβριο, των γενεθλίων της κόρης της τον Απρίλιο του επόμενου έτους, και αργότερα, μια μουσουλμανική εορτή τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, όρισε τελικά μια ημέρα του Νοεμβρίου, η οποία δεν είχε καμία σχέση με τα προηγούμενα. “Μια ημέρα που θα είχε και θα όφειλε να έχει τη δική της αξία αφ’ εαυτού της”. Δε θα έπρεπε η περάτωση να είναι απότομη σαν μια

είναι ότι έχετε εδώ τη δυνατότητα να αναγνωρίσετε τις σεξουαλικές σας επιθυμίες για εμένα δίχως την απειλή να υπάρξει αιμομικτική εκδραμάτιση, όπως έγινε στην περίπτωση της θεραπευόμενης σας». Η ερμηνεία αυτή σχολιάζεται στο τελευταίο άρθρο της ενότητας (A. Garella).

έκτρωση αλλά ούτε να διαιωνίζεται σαν μια διαρκής εγκυμοσύνη. Είχε ήδη “νώσει θλίψη στη διακοπή του Αυγούστου, ως εάν κάποιος να είχε πεθάνει, κάτι το οποίο δεν είχε πει έως μια συνεδρία προς το τέλος Οκτωβρίου. Στην ίδια συνεδρία θυμήθηκε ένα όνειρο: “Τεννούσα ένα μωρό (το δικό της). Αφού το κεφάλι είχε ήδη βγει, το υπόλοιπο θα ήταν εύκολο· το μωρό, απλά, θα γλιστρούσε έξω”. Κατάλαβε ότι η ίδια γέννησε τον εαυτό της. Ξαναγεννήθηκε. Συνέχισε: “Προτιμότερο είναι να πάρω εγώ την απόφαση (για το τέλος) από το να το αποφασίσουμε μαζί. Η θεραπεία υπήρξε ένας ναυαγοσώστης για εμένα. Στο όνειρό μου μια άλλη γυναίκα γεννούσε δίδυμα”. Αυτό το μέρος του ονείρου, το συνδέσε με τις δυο εκτρώσεις. Ένωσε αβοήθητη, ανίκανη να αποφασίσει να κρατήσει τα δύο μωρά διότι ήταν τόσο εξαρτημένη από το σύζυγό της και την οικογένειά της ενώ δε θα έπρεπε να είναι.

Στην επόμενη συνεδρία, η αναλυόμενη μου έδωσε 2.000 δολάρια για να ισοσκελίσει το υπόλοιπό της και είπε ένα όνειρο. Το όνειρο τοποθετείται στην πατρική της οικογένεια, στο αρχικό της σπίτι, στην Αφρική. *Εγώ, ο αναλυτής, ήμουν εκεί με την οικογένεια, σε μια κηδεία. Η μητέρα της μου μιλούσε, λέγοντας, “Δεν μπορείς να φύγεις από τώρα· πρέπει να πάρεις κάποια γλυκά στις διακοπές”.*

Η αναλυόμενη άργησε 10 λεπτά σήμερα. Είπε πως φοβόταν ότι θα ερμηνευα πως το όνειρο σημαίνει ότι ήμουν θυμωμένος με την ίδια διότι έφευγε από την ανάλυση σύμφωνα με το δικό της πρόγραμμα, ή ότι επιθυμούσε να έχω πεθάνει. Το δεύτερο μέρος του ονείρου, συνέχισε, προσπαθούσε να το ακυρώσει αυτό, δηλαδή “Μείνε λίγο ακόμη και πάρε κάποια γλυκά”, που προσέφερε η μητέρα της. Είπε ότι, εάν φύγει τώρα, μπορεί πάντα να επιστρέψει. Τη διαβεβαίωσα γι αυτό. Συνεχίζει: “Δεν θα είναι όπως τότε που με έστειλαν μακριά στο σχολείο και ζητούσα να επιστρέψω και δεν λάμβανα απάντηση παρ’ όλες τις ικεσίες μου προς τη μητέρα μου” (κάτι στο οποίο η αντίδραση της αναλυόμενης μου ήταν να νιώθει πεθαμένη και να σκέφτεται και τη μητέρα της ως πεθαμένη).

Αυτό που έμενε να γίνει ήταν να προσπαθήσουμε να επεξεργαστούμε ψυχαναλυτικά την αναστολή της στο γράψιμο. Αυτή η αναστολή την εμπόδιζε να τελειώσει τη διατριβή της. Καταλάβαινε ότι το γράψιμό της είχε σεξουαλικοποιηθεί. Το να γράφει ισοδυναμούσε με το να αποκαλύπτει τις προσωπικές, ερωτικές επιθυμίες της, τις φαντασιώσεις και τα μυστικά της και να εκθέτει τον εαυτό της στη δημόσια λογοκρισία και ντροπή. Αντιστρόφως, εάν έγραφε θα αποδείκνυε την υπεροχή της απέναντι στη μητέρα της και θα ντρόπιαζε την αγράμματη μητέρα της δημοσία. Ενθουσιάστηκε όταν άκουσε έναν πελάτη της να μιλάει για την ελευθερία και την ευχαρίστηση που ένιωθε γράφοντας. Ο πελάτης της ένιωθε ότι το γράψιμο ήταν κάτι προσωπικό και ευχάριστο, ενώ το να μιλάει στον άλλον ήταν δημόσιο και επαχθές.

Τελευταία εβδομάδα

Δευτέρα της τελευταίας εβδομάδας

(Ερχεται με καθυστέρηση 10 λεπτών)

Αναλυόμενη(Θ): Άργησα σήμερα.

Αναλυτής (Α): Όπως και τις περισσότερες φορές, την προηγούμενη εβδομάδα!

Θ: Όνειρο: *Βρίσκομαι στην αίθουσα του κολλεγίου μου. Για έναν μήνα είχα παρακολουθήσει τα μαθήματα του τρίτου έτους. Μόλις συνειδητοποίησα ότι υποτίθεται ότι ήμουν στο τέταρτο έτος.*

Συνειρμοί: Σήμερα ήταν η εφαρμογή της θερινής ώρας. Ξύπνησα στις 5 πμ. Είπα: Έχω περισσότερο χρόνο. Στα μαθήματα του τέταρτου έτους στο όνειρο... ήταν ένα ντουλάπι για να βάλω μέσα τα πράγματά μου... ήταν μια ομάδα χορού. Υποτίθεται ότι θα μάθαινα μαζί τους. Ήταν μια προχωρημένη γυναικεία ομάδα χορού. Η έμφαση ήταν στο τρίτο/τέταρτο έτος.

A: Πού πηγαίνει το μυαλό σας;

Θ: Το πάλευα καθώς ξύπνησα· τρίτο/τέταρτο έτος. Αυτό το Σ-Κ ήταν τόσο ξεκούραστο! Η Fatima κι εγώ πήγαμε σε ένα κέντρο ιαματικών λουτρών για τα γενέθλιά μου, στο Plymouth, το Σάββατο· υπήρχε ένα Jacuzzi εκεί, κάναμε και μασάζ, μετά γεύμα και πίσω στο σπίτι! Είναι τόσο περιποιητική! Πραγματικά καλή. Αυτό είναι σαν να είμαι στο κολλέγιο, σαν να είμαι στο τέταρτο έτος. Το τελευταίο έτος του διδακτορικού μου. Προς τι η πάλη στο όνειρο- ένας μήνας στο τρίτο έτος; Τώρα θυμάμαι! ΟΚ! Καθώς ξύπνησα την Κυριακή... (διστάζει). Ήμουν σε σύγκρουση. Θέλω να είμαι εδώ/δεν θέλω να είμαι εδώ- δεν είναι ν' απορεί κανείς που άρρησα σήμερα.

A: Παλεύετε.

Θ: Ναι, πράγματι. Είναι όπως κάποιες φορές που έχω αυτήν την επιθυμία να είμαι με εσάς (σεξουαλικά)...

A: Σας προκαλεί αμηχανία;

Θ: Ναι, η επιθυμία για εσάς όταν δεν συνδέεται με το να έρχομαι στην ανάλυση, η μονιμότητα, με κάνει να νιώθω άβολα. Τώρα καταλαβαίνω την Κ. Δυσκολευόταν με τις σεξουαλικές της επιθυμίες προς τον αναλυτή της, κι έτσι σύναψε σχέση με έναν άλλον αναλυτή. Πάλι στο όνειρο... τρίτο/τέταρτο έτος. Στις αρχές του τρίτου έτους, ο καθηγητής μου στο οικοτροφείο με άγγιξε στη βιβλιοθήκη, στο τέταρτο έτος αποφοίτησα. Τι προσπάθη να πω; Θέλω να απομακρυνθώ από εσάς· ντρέπομαι για τα συναισθημάτά μου προς εσάς. Δεν το βάζω στα πόδια φεύγοντας από εσάς όπως από τον πρώτο αναλυτή μου-μπορώ να εμπιστευθώ τον εαυτό μου και μπορώ να εμπιστευθώ κι εσάς. Το Σ-Κ σκεφτόμουν την ανάλυσή μου και τις φορές που έφυγα τρέχοντας από εδώ (δείχνοντας μια βιασίνη στο τέλος της συνεδρίας). Αυτά σε σχέση με το τρίτο/τέταρτο έτος στο όνειρο.

Σχετίζεται με το να έχω σεξουαλικές σκέψεις και επιθυμίες και να εξακολουθώ να νιώθω ασφαλής. Στο τρίτο έτος με τον καθηγητή, φοβήθηκα· αλλά στο όνειρο ένιωθα ασφαλής. Είμαι ικανή να φύγω από την ανάλυση με ασφάλεια. Είναι ως εάν το να μιλώ για σεξουαλικές φαντασιώσεις θα μπορούσε να με εκθέσει σε κίνδυνο με εσάς. Αισθάνομαι ασφαλής με τον εαυτό μου. Δε μάχομαι τα συναισθήματα ή τις φαντασιώσεις μου. Παλιά ένιωθα ένοχη για όλα αυτά! Έτσι πρέπει να ένιωθα (μιλάει πολύ σιγά). Πρέπει να είχα έναν έντονο φόβο ότι εάν μιλήσω για φαντασιώσεις... Μπορώ να τελειώσω την ανάλυσή μου, ανακουφισμένη ότι μπορώ να το κάνω χωρίς να μου κάνω κακό. Γιατί νόμιζα ότι θα μου κάνω κακό; Κακό... αυτό έχει σχέση με τον οργανισμό όταν αυνανιζόμουν στο οικοτροφείο· στο 11°/12° επίπεδο. Κάποια φορά είπατε ότι φοβάμαι μήπως έχω έναν οργανισμό στο ντιβάνι. Δεν είχα ιδέα για το τι θα έλεγα σήμερα. Αυτό που θυμάμαι είναι η ενοχή στο 11°/12° επίπεδο. Φόβος του αυνανισμού, του οργανισμού, της ενοχής· τόσο δύσκολο να σταματήσω αυτόν το φόβο... Δεν ξέρω. Εάν είχα έναν οργανισμό εδώ, θα έφευγα με ενοχή. Είμαι ικανή να φύγω δίχως να έχω έναν οργανισμό. Αυτό σημαίνει ότι μπορώ

να μιλήσω για τις σεξουαλικές μου φαντασιώσεις χωρίς να έχω οργασμό, οπότε κανείς δε θα ξέρει γι' αυτές εκτός εάν τού τις πω.

A: Αυτό δεν ισχύει επίσης για την ικανότητα να επιλέγετε το τέλος της ανάλυσής σας ή όχι, και πότε να γίνει αυτό;

Θ: Ναι, έτσι νομίζω.

Τρίτη της τελευταίας εβδομάδας

(Έρχεται με καθυστέρηση πέντε λεπτών)

Θ: Προσπάθησα να ξυπνήσω, αλλά το κίνητρό μου δεν ήταν ισχυρό. Όταν είμαι μόνη, τόσο πολλές σκέψεις είναι στο μυαλό μου! Έχω μικτά συναισθήματα στη σκέψη ότι θα σας αφήσω. Δεν ξέρω... Κοίταξα το ρολόι... ένιωθα αβοήθητη· κινιόμουν αργά. Ήξερα ότι βραδυπορούσα. Σκεφτόμουν... "Μπορώ πάντα να επιστρέψω. Τι φοβάμαι;" Αναλογίζομαι τα όσα έχω καταφέρει αυτά τα χρόνια και νιώθω καλύτερα. Πρέπει να με καθησυχάζω ότι θα είμαι καλά. Αυτή η εγγύτητα μαζί σας δεν μπορεί / δε θα γίνει να αναπτυχθεί με κανέναν άλλον.

A: Δεν μπορεί / δε θα γίνει· πώς έρχεται αυτό;

Θ: Η αδελφή μου, η κόρη μου. Έχω στενή σχέση μαζί τους, αλλά υπάρχει ένα όριο, το οποίο δεν υπάρχει εδώ με εσάς. Στην αρχή ήταν έτσι με τον άντρα μου, αλλά τώρα είμαι με μισή καρδιά μαζί του. Δε νομίζω ότι θα είμαι ποτέ τόσο απελπισμένη όσο ήμουν όταν ξεκίνησα την ανάλυσή μου ή όταν έφυγα από το σπίτι μου για πρώτη φορά στα δεκατρία μου. Και μπορώ να επιστρέψω εδώ.

A: Αντίθετα με τότε που είχατε σταλεί στο οικοτροφείο.

Θ: Ναι! Κατά τη διάρκεια αυτών των χρόνων, αυτή η εγγύτητα και η άνεση υπήρχαν ακόμα κι όταν δεν επέτρεπα να αναπτυχθούν. Οι φορές που βιαζόμουν να φύγω από εδώ ήταν οι φορές που αποκάλυπτα τις φαντασιώσεις μου κατόπιν της ενθάρρυνσής σας. Ενδιαφερόσαστε. Με τον πελάτη μου καθώς τον συμβούλευα, ένιωθα ότι ενδιαφέρομαι για τις φαντασιώσεις του, δηλαδή ενδιαφέρομαι γι' αυτόν σεξουαλικά. Έμαθα, πράγματι, ότι το να ενδιαφέρομαι, να εξερευνώ... δε σημαίνει ότι ενδιαφέρομαι για τον άλλον σεξουαλικά. Τότε, και γι' αυτόν το λόγο, ήταν που έφευγα τρέχοντας από εδώ ως εάν να ήμουν σε κίνδυνο. Θυμάμαι κάποια φορά που είπα ότι θα μπορούσα να σας κάνω αναφορά και είπατε: "Φυσικά θα μπορούσατε". Τι σκεφτόμουν; Πώς έφτασα σε αυτό; Τι σκεφτόμουν όταν έφυγα χθες; "Σεξουαλικοποιώντας τα πράγματα..." Όταν ήσαστε όπως ο πατέρας μου, ήμουν ασφαλής. Όταν ήσασταν διαφορετικός, υπήρχε ένας κίνδυνος για εμένα. Στο οικοτροφείο, όταν σκεφτόμουν όπως ο πατέρας μου, ήμουν προστατευμένη. Διασκεδάζω με τα "κακά πράγματα". Είπα στον Dr. M. ότι, εάν ο πατέρας μου ήξερε τι σας λέω, θα με σκότωνε. Όταν με ενθαρρύνετε, ένιωθα ότι είμαι σε κίνδυνο. Σκεφτόμουν ότι προσπαθούσα να με κάνετε να χάσω τον έλεγχο.

A: Ότι προσπαθούσα να σας υποβάλλω για να μπορέσω να κάνω σεξ μαζί σας;

Θ: Όταν αυνανιζόμουν, φοβόμουν ότι θα έχανα τον έλεγχο· οι εκκρίσεις αύξαναν την ενοχή μου. Πόσο ταπεινωτικό θα ήταν εάν ήταν δημόσιο... όχι κρυφό. Φανταζόμουν ότι αυτό θα μπορούσε να συμβεί κι εδώ εάν έχανα τον έλεγχο, το ξέρετε. Δεν θα ήταν ιδιωτικό. Θα ήταν ταπεινωτικό... Όταν αφήνω την πατρίδα μου, εάν ο πατέρας μου δεν μπορεί να με προστατεύσει, πώς μπορώ να προστατεύσω τον

εαυτό μου; Γιατί ο καθηγητής που μου έκανε ερωτικές προτάσεις στη βιβλιοθήκη έγινε τόσο μεγάλο θέμα; Ήταν ένα βίωμα απώλειας ελέγχου; Ανέπτυξε συναισθήματα για εμένα. Κίνδυνος. Τον εμπιστευόμουν. Την πρώτη ημέρα στο ντιβάνι... αυτό έγινε με τον πρώτο μου αναλυτή.

A: Σας ήρθε η ιδέα ότι ο άντρας σας έπρεπε να σας προστατέψει από τον αναλυτή σας.

Θ: Ποτέ δε μίλησα στον πρώτο μου αναλυτή για το πόσο άβολα ένιωσα όταν βρεθήκαμε στο ασανσέρ μαζί. Έκανα μόνο την παρατήρηση ότι ο άλλος ασθενής του είχε πέντε λεπτά παραπάνω. Ο άντρας μου ήταν ο προστάτης μου. Στο μυαλό μου, δεν μπορούσα να του επιτρέψω να είναι τόσο αδύναμος όσο είναι στην πραγματικότητα ειδικά δεν θα μπορούσε να λειτουργεί ως προστάτης μου. Έχω μιλήσει για το πόσο θυμωμένη ήμουν και με αυτόν και με τη μητέρα του. Θα έπρεπε να είχαμε συζητήσει τα “ατυχήματα” στην πρώτη ανάλυση. Φοβόμουν να μιλήσω γι’ αυτά. Ποιος θα έβαζε το όριο; Είχα ελευθερία ως παιδί... χρειάζομαι ένα όριο...το να έλθω εδώ αργά είναι μια μέθοδος για να ασκήσω εξωτερικό έλεγχο. Το ζήτημα της ταπείνωσης από τις δικές μου επιθυμίες και φαντασιώσεις. Μπορώ τώρα να παρακολουθήσω τις φαντασιώσεις των πελατών μου- για παράδειγμα, η δεκαεξάχρονη με τις κρίσεις πανικού που κάνει εμετό τη νύχτα-μπορώ να μιλήσω μαζί της για το φόβο εγκυμοσύνης και τις φαντασιώσεις της.

Τετάρτη της τελευταίας εβδομάδας

(Ερχεται με καθυστέρηση πέντε λεπτών)

Θ: Λοιπόν, δεν ξέρω· παλεύω με ανάμικτα συναισθήματα.

A: Είναι ενδιαφέρον αυτό που είπατε: “Δεν μπορώ και δε θα γίνει να έχω τόση εγγύτητα με κανέναν άλλον”.

Θ: Ο άντρας μου είναι τόσο αρνητικός! Απλά πράγματα: η κόρη μου μάς τηλεφώνησε χθες λέγοντας “Θα μπορούσα να δειπνήσω μαζί σας”. Ο άντρας μου ένιωσα άβολα. Του προκάλεσε άγχος το ότι η κόρη μου κι ο άντρας της θα έρχονταν να δειπνήσουν μαζί μας. Πρότεινε να φέρουν, ερχόμενοι, φαγητό απέξω. Είπε: “Δεν έχουμε ετοιμάσει τίποτε”. Του είπα: “Μην το κάνεις αυτό!” Της τηλεφώνησα ενόσω οδηγούσα και της είπα ότι θα ετοιμάζα κάτι. Ήταν ήδη καθ’ οδόν. Αυτό που θέλω να πω είναι ότι η αρχική του αντίδραση είναι πάντα αρνητική. Αργότερα θα θελήσει να βοηθήσει ή θα συμμορφωθεί. Όπως όταν έμεινα έγκυος στην κόρη μου, η αντίδρασή του ήταν: “Δεν είμαι έτοιμος”. Δεν μπορεί να με ενθαρρύνει ποτέ. Πρέπει να το κάνω μόνη μου. Είχα έναν πελάτη στις 8.30 πμ. Ο πρώτος ήταν στις 6.30. Έκανα ένα ντους. Σκεφτόμουν ότι θα έχανα τον πελάτη· ήταν εξαιτίας του ρολογιού. Δεν το είχα αλλάξει στη θερινή ώρα. Είπε: “Με εμένα θα τα βάλεις πάλι. Φεύγω!”. Δε θέλει να αναλάβει ευθύνες. Αυτό που λέω είναι ότι δε μου αρέσει αυτό αλλά τον δέχομαι περισσότερο. Νιώθω ότι θα στηριχτώ στα πόδια μου. Εξαρτώμαι από εσάς ποικιλοτρόπως. Μπορούσα πάντα να μιλάω με εσάς για να δω μια άλλη προοπτική. Ήταν δύσκολο να πω “νιώθω καλά με τον εαυτό μου”. Μεγάλωσα. Σε κάποιο μέρος του εαυτού μου θα λείψετε. Αλλά θα είμαι ΟΚ. Τη Δευτέρα μου δώσατε το λογαριασμό. Αύριο θα είναι η τελευταία μας ημέρα. Ελπίζω ότι θα μπορώ να ξεπληρώσω τα χρήματα έως το τέλος του Δεκεμβρίου ή του Ιανουαρίου. Θα προσπαθήσω.

A: Πώς φτάσατε σε αυτό;

Θ: Σκεφτόμουν ότι δε θα θέλατε να με δείτε εάν δε σας πλήρωνα. Όταν πρωτοήρθα σε αυτήν τη χώρα, έπρεπε να απευθυνθώ στο σύστημα δημόσιας υγείας, σε ιδρύματα για τον εμβολιασμό των παιδιών μου. Θα σας αφήσω χωρίς να έχω αποπληρώσει τα χρήματα. Έχω μια αίσθηση αποτυχίας...

A: Δείτε περί τίνος πρόκειται.

Θ: Σέρνω αυτό το υπόλοιπο των 4.000 δολαρίων για χρόνια.

(Συνεχίζει λέγοντας ότι εμπιστεύεται τον εαυτό της τώρα ως προς την ελευθερία να μιλάει για οτιδήποτε περνάει από το μυαλό της, χωρίς να έχει την ιδέα ότι η “ελευθερία” θα την οδηγήσει στο να χάσει τον έλεγχό της, σε ανεξέλεγκτη σεξουαλικότητα).

A: Πώς, λοιπόν, συνδέεται αυτό με την αίσθηση της αποτυχίας; Πώς είναι η εγκατάλειψη της μομφής του πατέρα σας για αποτυχία;

Θ: Όχι· δεν είναι η ιδέα ότι εγκαταλείπω τη μομφή του, αλλά ότι θα του έλεγα ότι είμαι σε ανάλυση και ότι δεν ήμουν ικανή να πληρώσω, ότι έσερνα το υπόλοιπο όλα αυτά τα χρόνια. Θα με κατέκρινε και θα έλεγε “εάν δεν μπορείς να πληρώσεις, μην το κάνεις”. Είναι η κριτική του πατέρα μου για τα χρήματα. Εάν δεν μπορείς να το πληρώσεις, μην το αγοράζεις. Σκέφτομαι ότι εάν δεν μπορώ να γράψω, θα μπορού να επιστρέψω, εάν δεν είμαι ικανή να τελειώσω τη διατριβή μου.

Πέμπτη - η τελευταία συνεδρία

Θ: Ποτέ δεν περίμενα ότι θα τελείωνα την ανάλυσή μου πριν αποφοιτήσω από την επαγγελματική μου σχολή. Δεν περίμενα ότι θα ήμουν ποτέ έτοιμη να τελειώσω. Εάν αποφοιτούσα, θα ήταν δύσκολο να πείσω τον άντρα μου να συνεχίσω εδώ. Εάν εργαζόμουν σε ένα διαφορετικό πεδίο, θα είχα ξεκινήσει την ανάλυσή μου; Για όλα υπάρχει μια αιτία. Οφείλει να γίνει έτσι. Σε κάποιο μέρος του εαυτού μου θα μου λείπει να έρχομαι εδώ, θα μου λείπετε εσείς. Κάποιο άλλο μέρος του εαυτού μου με ωθεί να προχωρήσω. Ξεκίνησα την ανάλυση σε δύσκολους καιρούς. Δεν μπορούσα να στηριχτώ σε κανέναν: σύζυγο ή οικογένεια. Ήμουν εξουθενωμένη, πώς θα μεγάλωνα τα παιδιά μου; Η κόρη μου ήταν 9 ετών, ο γιος μου ήταν 7. Ανησυχούσα γι' αυτά. Αλλά όλα πήγαν καλά. Η ανάλυση με βοήθησε να μεγαλώσω τα παιδιά μου. Σε 2- 3 χρόνια, θα οργανώσω τον γάμο του γιου μου. Θα έρθει για δυο εβδομάδες από την πόλη όπου παίρνει την ειδικότητά του· αυτός και η κοπέλα του. Θα σας στείλω προσκλητήριο όποτε είναι να γίνει ο γάμος. Με κάποιον τρόπο βλέπω ότι πέτυχα και ως επαγγελματίας και ως μητέρα...φοβόμουν ότι θα αποτύχωνα και στα δυο. Κάπως όφειλα να με εμπιστευτώ...πώς να ενεργήσω...ανάλυση ή να τρελαθώ...φοβόμουν ότι θα έπαιρνα ένα κουζινομάχαιρο και θα με μαχαίρωνα. Τότε παρακολούθησα τα μαθήματά σας. Με βοήθησατε τόσο πολύ...φοβόμουν ότι θα αποφοιτούσα και δεν θα ήμουν έτοιμη να σας αφήσω.

(Μιλάει για την επίσκεψή της στον κουνιάδο της και την κουνιάδα της οι οποίοι μόλις είχαν γυρίσει από τις διακοπές τους. Ο κουνιάδος της της είπε ότι η κόρη τους, η οποία μόλις αποφοίτησε, σκέφτεται να κάνει ψυχανάλυση. Η γυναίκα του είπε μέσα από τα δόντια της: “Δε χρειάζεται μυαλό για να κάνεις ψυχανάλυση”. Η κουνιάδα είναι νευρολόγος. Η αναλυόμενη αγνοεί την παρατήρηση.)

Θ: Είναι ειρωνικό. Η κόρη μου γίνεται νευρολόγος, η κόρη της σκέφτεται να κάνει ψυχανάλυση.

A: Με μια μητέρα όπως αυτή, δεν προκαλεί έκπληξη.

(Η αναλυόμενη συνεχίζει λέγοντας πόσο υποστηρικτική είναι η κόρη της όταν της λέει: “μας στηρίξεις και τους δυο μας ακόμα και με μια τόσο διαταραγμένη σχέση με τον μπαμπά”)

Θ: Πόσο ευχάριστα είναι και τα δυο παιδιά μου· τόσο ζωντά! Είναι μια ευχαρίστηση να μιλάς στον γιο μου. Είναι τόσο ζωντανός. (Συνεχίζει λέγοντας ότι ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της ανάλυσής της είναι το ότι ανέθρεψε επιτυχημένα παιδιά).

Δε θέλω να ξαναγυρίσω στην ίδια κατάσταση, όπως όταν ήλθα εδώ το '95. Δε μετανιώνω που διήρκεσε τόσο πολύ. Κανείς δε θα με γνωρίσει όπως εσείς με γνωρίζετε, όπως με έχετε γνωρίσει. Είναι μια μοναδική εμπειρία. Δεν έχει όνομα. Οι άλλες μου εμπειρίες έχουν ξεθωριάσει (στο παρελθόν), έχουν πάρει άλλη μορφή, ένα διαφορετικό νόημα. Ο σύζυγός μου δεν έχει αλλάξει. Εγώ έχω. Δεν είμαι πια θυμωμένη με τη μητέρα μου. Όταν έφυγα μακριά για το οικοτροφείο (με έστειλαν μακριά) ήμουν σαν ρομπότ εκεί, πήγαινα όπου φυσούσε ο άνεμος, δίχως συναισθήματα, σαν να ήμουν νεκρή. Δεν μπορούσα να σκεφτώ την ευτυχισμένη παιδική μου ηλικία στο σπίτι μου με τη μητέρα μου. Ο μόνος τρόπος να τα καταφέρω ήταν να τη σκέφτομαι σαν νεκρή και να λησμονήσω το παρελθόν μου. Νιώθω ζωντανή τώρα· όχι ένα νεκρό ρομπότ!

A: Κι εδώ...λέτε ότι μπορείτε οποιαδήποτε στιγμή να γυρίσετε (στην ανάλυση) και/ή μπορείτε να μου στείλετε μια πρόσκληση για το γάμο του γιου σας και “προ-εξοφλείτε” ότι θα είμαι ζωντανός και ότι θα απαντήσω αντί να μην απαντήσω όπως η μητέρα σας όταν σας έστειλαν στο οικοτροφείο. Δε θέλατε να δώσω την ερμηνεία ότι επιθυμούσατε να είμαι νεκρός στο τελευταίο σας όνειρο.

Θ: Το μεγαλύτερο επίτευγμα της ανάλυσής μου είναι ότι δε βλέπω τον εαυτό μου μέσα από τα μάτια του πατέρα μου, σεξουαλικοποιώντας τα πάντα. Το πράγμα που τον εκνεύριζε σε εμένα ήταν το οποιοδήποτε ενδιαφέρον ή αναφορά στη σεξουαλικότητα μου, σε όποιο ενδιαφέρον ή διεγερμένη δραστηριότητα ως παιδί. Αυτό ήταν το μόνο πράγμα που τον τρέλαινε σε εμένα.

Λέει: «Είναι ειρωνικό. Νιώθω ζωντανή, επιτυχημένη στην ανάλυσή μου και αλλού, αλλά νιώθω επίσης λυπημένη».

Της λέω ότι αυτό είναι κατανοητό. Δε λυπάται για την επιτυχία της αλλά διότι φεύγει, διότι τελειώνουμε. Ότι θα της λείψουν οι συναντήσεις μας, όπως και σε εμένα. Ήταν μεστές νοήματος και για τους δυο μας. Ναι, φυσικά μπορώ να της δώσω μια αγκαλιά (ένας δείκτης ότι αναγνωρίζει τα συναισθήματα της, μπορεί να ζητήσει μια αγκαλιά και νιώθει ασφαλής να το κάνει). Ρωτάει: «Ήρθε η ώρα;». Λέω: «Ναι». Της δίνω μια θερμή αγκαλιά, τη χτυπώ στη πλάτη. Χαμογελά, μέσα από τα δάκρυά της, βάζει το παλτό της και φεύγει.

Μετάφραση: Χρυσή Γιαννουλάκη

Ο Αναλυτής στη Συνεδρία

*Ένα σχόλιο πάνω στο άρθρο του Mayer Subrin
«Οδεύοντας μετ' εμποδίων προς τον τερματισμό»*

Ilan Kogan

Ήταν ευχαρίστησή μου να προσκληθώ για να σχολιάσω το κλινικό υλικό του Dr Subrin στο «Ο αναλυτής στη Συνεδρία» τμήμα του International Journal of Psychoanalysis. Βρίσκω ότι αυτό το τμήμα, ο κύριος σκοπός του οποίου είναι να προαγάγει την ψυχανalyτική επικοινωνία φέρνοντας σε επαφή τις διάφορες ψυχανalyτικές σχολές, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και μας θέτει μπροστά σε προκλήσεις.

Στην παρούσα εργασία του, ο Dr Subrin παρουσιάζει κλινικό υλικό από μία επιμέρους φάση της περάτωσης μιας ανάλυσης, ξεκινώντας με στοχασμούς πάνω στο ζήτημα του τέλους της ανάλυσης πριν από την επιλογή μιας συγκεκριμένης ημερομηνίας και καταλήγοντας σε μία καταγραφή της τελευταίας εβδομάδας της ανάλυσης. Καθώς έχω κι εγώ ασχοληθεί με το θέμα αυτό (Kogan, 1996), το άρθρο του Dr Subrin παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για εμένα.

Η αφήγηση του Dr Subrin με εντυπωσίασε με την αξιοθαύμαστη ειλικρίνειά της. Εντυπωσιάστηκα, επίσης, τόσο από την ικανότητα ενός ευαίσθητου αναλυτή να συνοδεύσει την ασθενή του σ' ένα μακρύ και επώδυνο αναλυτικό ταξίδι, όσο και από την επαφή του με το ασυνείδητο της ασθενούς, η οποία διαφαίνεται στα όσα αναφέρονται στην εξαιρετική εργασία του. Όπως και να έχει, βρίσκω αυτό το οποίο ανέλαβα ιδιαίτερα δύσκολο. Εξετάζοντας τις αντιδράσεις μου στο ενδιαφέρον υλικό του Dr Subrin, ανακάλυψα ότι η ανάληψη ενός δημιουργικού στοχασμού βάζοντας τον εαυτό μου στη θέση του αναλυτή και επιτρέποντας στους συνειρμούς μου να με οδηγήσουν προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση δημιουργούσε τον πειρασμό να κάνω τη δουλειά του αναλυτή με έναν διαφορετικό, "καλύτερο" τρόπο. Αναφερόμενος με χιούμορ σε αυτόν τον πειρασμό, ο Gardner σημειώνει: «Οποτεδήποτε ένας αναλυτής αναφέρει τη δουλειά του σε έναν άλλον αναλυτή, ο δεύτερος μπαίνει στον πειρασμό να πει στον πρώτο τι θα μπορούσε να έχει δει, τι θα έπρεπε να έχει δει, τι θα μπορούσε να έχει κάνει, τι θα έπρεπε να έχει κάνει» (1984, σ.39). Παρομοίως κι εγώ με "έπιασα" να μπαίνω σε αυτόν τον πειρασμό.

Γνωρίζω επίσης ότι το να σχολιάσεις τις συνεδρίες κάποιου άλλου, χωρίς να ξέρεις αρκετά καλά την εργασία η οποία έχει γίνει και από τους δυο, αναλυόμενο και αναλυτή, στο μακρόχρονο αναλυτικό ταξίδι τους, και χωρίς να έχεις εξοικειωθεί με τις αποχρώσεις, τα κρυφά μηνύματα και τις αντίστοιχες παραλείψεις είναι, τουλάχιστον, αλαζονικό. Για τον λόγο αυτό ακριβώς, προσφέρω τις παρατηρήσεις μου και τα ερωτήματά μου μόνο ως σημεία προβληματισμού, καθώς προέρχονται από την προσπάθειά μου να κατανοήσω την αναλυόμενη και να αισθανθώ την αναλυτική εμπειρία της από μία εξωτερική οπτική γωνία, δίχως να διαθέτω όλες τις σχετικές πληροφορίες.

Στην αρχή της εργασίας του ο Dr Subrin αναφέρει το ιστορικό της ασθενούς και τα συμπτώματα, τα οποία παρουσιάζει. Η ασθενής έκανε ανάλυση με αυτόν τα προηγούμενα 13 χρόνια. Παρουσίασε τον εαυτό της στην πρώτη της ανάλυση, ως καταθλιπτικό, αυτοκαταστροφικό, με σκέψεις να σκοτωθεί μπήγοντας στην κοιλιά της ένα μαχαίρι κουζίνας, μετά από δυο εκτρώσεις. Σύμφωνα με την ασθενή, οι εκτρώ-

σεις συνέβησαν εξαιτίας της έλλειψης οικονομικής στήριξης από τον σύζυγό της και την ευρύτερη οικογένεια. Ο Dr Subrin μας πληροφορεί επιπλέον, ότι την πρώτη της ανάλυση, η αναλυόμενη την παράτησε στη μέση της πρώτης της συνεδρίας, λέγοντας στον αναλυτή της ότι έφευγε “για να προωθήσει την επαγγελματική της επιμόρφωση”. Στην πραγματικότητα, η αναλυόμενη, σύμφωνα με την ίδια, είχε τρομοκρατηθεί από το ότι ένιωθε ότι θα ήταν ανίκανη να ελέγξει τις σεξουαλικές της παρορμήσεις προς τον αναλυτή, κάτι το οποίο “θα κατάστρεφε την οικογένειά του”. Ο Dr Subrin μας λέει ότι, μετά από την πρώτη τους συνεδρία, η αναλυόμενη οδηγώντας βράδυ προς το σπίτι της, έπεσε πάνω σε ένα δέντρο σε ένα σημείο, όπου κάποιος της δικής της εθνικότητας είχε βγει από τον δρόμο, είχε πέσει σε μια λιμνούλα με βαθεία νερά και είχε πνιγεί. Με βάση αυτό το υλικό, μου ήταν εμφανές ότι η σεξουαλική έλξη της αναλυόμενης προς τον αναλυτή είχε έναν τρομακτικό και δολοφονικό χαρακτήρα. Κατακλυσμένη από τις σεξουαλικές της παρορμήσεις, ένοιωθε πως ή θα κατάστρεφε τον αναλυτή ή, εναλλακτικά, θα κατέστρεφε τον εαυτό της.

Ο Dr Subrin συνέχισε περιγράφοντας αυτό που ο ίδιος θεώρησε ως την κύρια τραυματική εμπειρία της αναλυόμενης: το τραύμα της εγκατάλειψης. Η οικογένειά της ήταν μέλος μιας μικρής ασιατικής μειονότητας, η οποία ζούσε στην Αφρική. Για να προστατέψουν τις κόρες τους από το βιασμό ή τη δολοφονία που όλη η κοινότητά τους περίμενε ότι θα συμβούν μόλις οι ιθαγενείς κάτοικοι αποκοτούσαν πολιτική ελευθερία για πρώτη φορά, οι γονείς επέστρεψαν στη χώρα τους, δήθεν για να επισκεφθούν την υπόλοιπη οικογένεια. Στην πραγματικότητα, ο σκοπός τους ήταν να τις βάλουν εσωτερικές σε ένα οικοτροφείο, κάτι μετά από το οποίο επέστρεψαν στην Αφρική. Οι γονείς, ωστόσο, δεν είχαν προετοιμάσει ουδόλως τη 13χρονη κόρη τους γι’ αυτόν τον τραυματικό αποχωρισμό. Το έφηβο κορίτσι βίωσε τον αποχωρισμό από τη μητέρα του ως εγκατάλειψη. Ένοιωσε σοκαρισμένη και απελπισμένη κυρίως γιατί τα γράμματα προς τη μητέρα της, όπου ικέτευε να επιστρέψει στο σπίτι, έμειναν αναπάντητα. Αυτό το τραυματικό γεγονός αναμφίβολα άφησε τα σημάδια του πάνω στην αναλυόμενη: Ήταν σίγουρη ότι η μητέρα της ήταν νεκρή κι ένοιωθε τον εαυτό της ως “ζωντανό νεκρό”, ένα συναίσθημα το οποίο τη συνόδευσε σε όλη τη ζωή της.

Καθώς το θέμα αυτής της κλινικής εργασίας είναι η περάτωση της ανάλυσης, θα αναφέρω εν συντομία κάποια από τα κριτήρια τα οποία λαμβάνονται υπόψη για την απόφαση της περάτωσης. Βάσει αυτών των κριτηρίων, θα προσπαθήσω να περιγράψω και να αναλύσω τις σκέψεις με τις οποίες το υλικό του Dr Subrin μου προκάλεσε σχετικά με το τί έχει ήδη γίνει και το τί έμεινε ατελείωτο στο τέλος αυτού του μακρινού αναλυτικού ταξιδιού.

Η ψυχαναλυτική βιβλιογραφία, η οποία ασχολείται με τα θεωρητικά και τεχνικά προβλήματα σχετικά με την περάτωση της ανάλυσης, προσφέρει μια σειρά από κριτήρια ώστε να την αποφασίσεις. Αυτά τα κριτήρια τα οποία λαμβάνονται υπόψη τους την εξέλιξη του/της αναλυόμενου/ης και τα επιτεύγματα του/της σε διαφορετικούς τομείς της ζωής του/της ως αποτέλεσμα της ανάλυσης, έχουν περιγραφεί με ευρέως ποικίλους τρόπους (Balkoura, 1974· Firestein, 1969· Hurn, 1973· Pfeffer, 1963· Robbins, 1975· Symposium, 1937·1948·1950) κι έχουν επανεξεταστεί στη βάση διαφορετικών θεωρητικών κατασκευών (Firestein, 1982· Schachter, 1992). Μερικά από αυτά τα κριτήρια παρουσιάζονται παρακάτω.

Ο Weigert (1952) έγραψε ότι η εμφάνιση μιας αισθητά αυξημένης ικανότητας ειλικρίνειας από τον αναλυόμενο και τον αναλυτή είναι ένας προάγγελος της περάτω-

σης. Ο Greenson (1967) πίστευε ότι εάν ο αναλυόμενος δε βίωσε ποτέ μία έντονη, παρατεταμένη αντίδραση θυμού προς τον αναλυτή, τότε η ανάλυση προφανώς δεν έφθανε στο τέλος της. Ο Novick (1982) εστίαζε στην ικανότητα του αναλυόμενου να βιώσει και να διατηρήσει μια οιδιπόδεια μεταβίβαση. Ο Siegel (1982) έδωσε έμφαση στη βελτίωση ενός σκληρού και επικριτικού Υπερεγώ. Ο Rangell (1982) πίστευε ότι η τελική φάση είχε προσεγγιστεί όταν ο αναλυόμενος αποκτούσε την ικανότητα να επιλέγει.

Το κριτήριο για περάτωση το οποίο προφανώς συγκέντρωσε την περισσότερη προσοχή είναι η ικανότητα για αυτοανάλυση (Berenstein and Fondevilla, 1989· Hoffer, 1950· Kantrowitz et al., 1990· Kramer, 1959· Schachter, 1992· Schlessinger and Robbins, 1983· Siegel, 1982). Ο Grinberg (1980) έφερε το κριτήριο αυτό ένα βήμα πιο μακριά βλέποντας την αυτοανάλυση ως ένα επακόλουθο του “άεναου” της διαδικασίας αναζήτησης ψυχικής ανάπτυξης και απαρτίωσης. Σύμφωνα με αυτόν, η περάτωση της δυναμικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον αναλυτή και τον αναλυόμενο επιτρέπει στο δεύτερο να κατακτήσει ένα νέο σημείο “απογείωσης”, από το οποίο δύναται να ελέγχει την εξέλιξη της ψυχικής του ανάπτυξης και ωρίμανσης μόνος του. Το “άεναο” της διαδικασίας συνάδει με τη σύγχρονη άποψη, ότι δεν υπάρχει κάτι της τάξεως της ιδανικής περάτωσης, ότι τα συμπτώματα δεν εξαφανίζονται ποτέ εντελώς, ότι ο αναλυόμενος δεν επιτυγχάνει όλες τις δομικές αλλαγές τις οποίες επιθυμούσε, ούτε μπορεί να αποκτήσει μία εξ ολοκλήρου απαρτιωμένη προσωπικότητα. Τοιουτοτρόπως, η βιβλιογραφία των τελευταίων ετών σχετικά με το τέλος της ανάλυσης έχει ως θέμα τις περιπτώσεις αδιεξόδου, τις διακοπές της ανάλυσης και την εκ νέου-ανάλυση.

Έχοντας ως σημείο αφετηρίας αυτά τα διαφορετικά κριτήρια, επιθυμώ να εξετάσω τα επιτεύγματα της αναλυόμενης στην ανάλυσή της, όπως περιγράφηκαν και από τους δυο, την ίδια και τον αναλυτή της.

Σύμφωνα με τον αναλυτή, η αναλυόμενη δεν είναι πια καταθλιπτική, με τάσεις αυτοκτονίας· δε φοβάται πια ότι θα εγκαταλειφθεί στην άκρη του δρόμου ώστε να κατοπιηθεί σεξουαλικά. Είναι τώρα ικανή να ζει, να αγαπά και να εργάζεται. Αισθάνεται ότι είναι πολύ καλύτερη μητέρα τώρα σε σχέση με την εποχή όπου τα παιδιά της ήταν μικρά και όπου είχε ελάχιστη εμπιστοσύνη στην ικανότητά της να τα αναθρέψει. Η δική μου γνώμη είναι ότι αυτή η εξέλιξη συντελέστηκε επειδή το παιδί μέσα της έλαβε φροντίδα· κάτι που της επέτρεψε να φροντίσει στη συνέχεια τα δικά της παιδιά τα οποία απολαμβάνει καθώς περιγράφονται ως υγιή άτομα. Στη φάση της περάτωσης, η αναλυόμενη συνοδεύει την κόρη της στη γενέτειρα χώρα της προκειμένου να οργανώσουν τον γάμο της τελευταίας· σύμφωνα με τον αναλυτή της, αυτό δείχνει ότι η αναλυόμενη έχει αποδεχθεί τόσο την ώριμη σεξουαλικότητα της κόρης της όσο και τη δική της.

Η ασθενής αναφέρει ότι υπήρξε, επίσης, ανάπτυξη και εξέλιξη στον εργασιακό της τομέα κάτι το οποίο, σύμφωνα με το υλικό, συμπεραίνω ότι είναι ένα αποτέλεσμα της θεραπείας της. Αισθάνεται ότι είναι πολύ πιο ικανή να φροντίσει τους πελάτες της, φοβάται λιγότερο να εισχωρήσει στον εσωτερικό τους κόσμο, καθώς και στις σεξουαλικές τους φαντασιώσεις.

Ο έλεγχος της αναλυόμενης πάνω στις σεξουαλικές της παρορμήσεις και τις τρομακτικές συνέπειές τους είναι ένα από τα κύρια θέματα αυτής της κλινικής περίπτωσης. Η αναλυόμενη αναφέρει ότι τώρα φοβάται πολύ λιγότερο τις σεξουαλικές

της παρορμήσεις, ότι δε νοιώθει πια “διαφανής” στους άλλους, κάτι το οποίο την ταπεινώνει ιδιαίτερω στο παρελθόν. Είναι φανερό σε εμένα, ότι η ασθενής μεγάλωσε και ωρίμασε, εφόσον μπορεί να μιλήσει για τις σεξουαλικές της παρορμήσεις προς τον αναλυτή της και δε χρειάζεται να “τρέξει μακριά” από αυτόν ή από τον εαυτό της. Φοβάται πολύ λιγότερο ότι μπορεί να καταστρέψει τον άλλον αποκαλύπτοντας τις φαντασιώσεις της, ή ότι μπορεί να καταστραφεί η ίδια από αυτό. Οι σαδομαζοχιστικές φαντασιώσεις οι οποίες αφορούν τον βιαστή/θύμα εμφανίζονται να υπόκεινται πολύ περισσότερο σε έλεγχο.

Ως εκ τούτου, πιστεύω ότι η αναλύομενη επέτυχε πολλά σε αυτήν την ανάλυση. Εν τούτοις, αυτό το οποίο μου έλειψε σε αυτή την ενδιαφέρουσα περιγραφή της κλινικής αφήγησης της περάτωσης δεν ήταν το τι επιτεύχθηκε, αλλά το τι δεν έγινε. Η θέση την οποία διατύπωσε ενωρίς ο Freud σε αυτό το θέμα είναι:

Δεν επιτυγχάνουμε πάντα πλήρως το σκοπό μας· αυτό σημαίνει ότι δε φθάνουμε αρκετά βαθιά... τμήματα από τους παλιούς μηχανισμούς παραμένουν ανέγγιχτα από την εργασία της ανάλυσης. (1937, σ. 229)

Μεταγενέστερες ψυχαναλυτικές απόψεις επιβεβαιώνουν αυτήν την άποψη. Για παράδειγμα, ο Cooper έγραψε τα παρακάτω σχετικά με τα όρια της αναλυτικής θεραπείας:

Είναι κατά τη διάρκεια της φάσης της περάτωσης που αποκτάται η μεγαλύτερη εναισθησία ως προς τις προσωπικές και τις επαγγελματικές ελπίδες με τις οποίες ξεκίνησε η ανάλυση.... τείνουμε να βιώσουμε με μια νέα προφάνεια τις απογοητεύσεις, τα δυσεπίλυτα, ακόμα και τα ανέγγιχτα θέματα της ανάλυσης παράλληλα με την ικανοποίηση της γνώσης του πόσα έχουν επιτευχθεί. (1985, σ. 1).

Θα ήθελα να αναφέρω τους προβληματισμούς μου ως προς την έλλειψη αναφοράς του αναλυτή σε αυτήν τη φάση της περάτωσης σε κάποια σημαντικά τραυματικά γεγονότα στη ζωή της αναλύομενης. Το πρώτο είναι ένα πρώιμο τραύμα στη ζωή της, το οποίο, κατά τη γνώμη μου, είχε έναν μεγάλο αντίκτυπο στην ψυχική της ισορροπία, δηλαδή, το ότι η αναλύομενη κοιμόταν στην κρεβατοκάμαρα των γονιών της στη διάρκεια των οχτώ πρώτων ετών της ζωής της.

Από την αφήγηση του Dr Subrin μαθαίνουμε ότι τους τελευταίους εννέα μήνες της ανάλυσης, η αναλύομενη ανα-κατασκεύασε το βίωμά της, το οποίο συνίστατο στο να κοιμάται στην κρεβατοκάμαρα των γονιών της στη διάρκεια των οχτώ πρώτων ετών της ζωής της, χρονική περίοδο κατά την οποία συνελήφθησαν τα αδέρφια της. Σύμφωνα με την αναλύομενη, αυτή ήταν μία περίοδος υπερχειλιζουσας σύγχυσης.

Πιστεύω ότι η έκθεση της αναλύομενης στη σεξουαλική ζωή των γονιών της είχε έναν μεγάλο αντίκτυπο τόσο στην ψυχική της ισορροπία όσο και στις σχέσεις της με τα σημαντικά αντικείμενα στη ζωή της. Ως εκ τούτου, επιχειρώντας να κατανοήσω την εξέλιξη της ασθενούς, αναρωτήθηκα για ποιο λόγο αυτή η ανα-κατασκευή ήρθε τόσο καθυστερημένα στην ανάλυση και γιατί ο Dr Subrin αναφέρθηκε σε αυτήν με τόση συντομία δίχως να τη συνδέει με τις αυνανιστικές φαντασιώσεις της αναλύομενης, με τις σεξουαλικές της φαντασιώσεις προς τον αναλυτή στη μεταβίβαση όπως και με τη σχέση της με τον σύζυγό της.

Καθώς η αναλύομενη ασχολείτο έντονα στη φάση αυτή της περάτωσης με το εάν και σε ποίο βαθμό θα μπορούσαν οι σεξουαλικές της παρορμήσεις να γίνουν κατα-

στροφικές για την ίδια ή για τους άλλους, θα ήθελα να διατυπώσω την υπόθεση ότι αυτές οι επιθετικές, σεξουαλικές παρορμήσεις προήλθαν από αυτό το πρώιμο τραύμα. Το μικρό κορίτσι το οποίο κοιμόταν τα πρώτα οχτώ χρόνια της ζωής της στην κρεβατοκάμαρα των γονιών της εξέλαβε μάλλον τη σεξουαλική δραστηριότητά τους ως μια ερεθιστική, βίαιη αναμέτρηση ανάμεσα σε έναν βιαστή και το θύμα του. Έχω τη γνώμη ότι αυτή η τραυματική εμπειρία εκφράστηκε μέσα στις φαντασιώσεις αυνανισμού στις οποίες ο πατέρας της έγινε το αντικείμενο των επιθυμιών της. Σε αυτές τις φαντασιώσεις, αυτή ήταν το θύμα του διεγερτικού, τρομακτικού πατέρα (του βιαστή). Ταυτόχρονα, αυτή ήταν το σεξουαλικό αντικείμενο το οποίο είχε τη δύναμη να αποπλανά τον πατέρα της σε μία αιμομικτική σχέση και, ως εκ τούτου, να τον καταστρέφει (όθεν να γίνεται η επιτιθέμενη).

Κατά τη γνώμη μου, από αυτήν την τραυματική εμπειρία μπορεί να προέρχεται και η ακαταμάχητη ανάγκη της αναλυόμενης να εκδραματίζει τους ρόλους θύματος/βιαστή σε διάφορες σχέσεις στη ζωή της: πιστεύω ότι στη σαδομαζοχιστική σχέση με το σύζυγό της, η αναλυόμενη έπαιζε το ρόλο του θύματος. Βίωνε τον εαυτό της βιασμένο και ταπεινωμένο από αυτόν, καθώς την ανάγκαζε να έχουν σεξουαλικές σχέσεις όταν κοιμόταν, όποτε το επιθυμούσε ο ίδιος. Σε άλλα περιστατικά, περιέγραφε ότι είχε κακοποιηθεί σεξουαλικά από το δάσκαλό της. Και στις δύο περιπτώσεις, υπάρχει μια επανάληψη της επιθυμίας της να έχει μία αιμομικτική, καταχρηστική σχέση με ένα από τα πατρικά υποκατάστατα.

Θα ήθελα να τονίσω ότι η επιθυμία της αναλυόμενης να κακοποιηθεί σεξουαλικά από τον πατέρα της καθώς και η επιθυμία να τον καταστρέψει ήταν στην επιφάνεια από την αρχή και στις δύο αναλύσεις της. Η γνώμη μου είναι ότι στην πρώτη συνεδρία της πρώτης ανάλυσης, η αναλυόμενη είχε την επιθυμία να αποπλανήσει τον αναλυτή ώστε να την παρενοχλήσει (όποτε γινόταν το θύμα του), αλλά και τον φόβο ότι τοιουτοτρόπως θα μπορούσε να προκαλέσει την καταστροφή της οικογένειάς του (όποτε γινόταν ο διώκτης του). Στην ανάλυση της με τον Dr Subrin, το αυτοκινητιστικό ατύχημα το οποίο της συνέβη μετά την πρώτη συνεδρία της ήταν η προσπάθειά της να καταστρέψει τον εαυτό της για τις αιμομικτικές ανάγκες της. Τοιουτοτρόπως, έγινε ασυνείδητα ο διώκτης (ο δολοφόνος) ο οποίος επέβαλε μια βαριά τιμωρία στον ίδιο της τον εαυτό (το θύμα).

Η επιθυμία της αναλυόμενης να κακοποιηθεί σεξουαλικά από τον αναλυτή της εμφανίζεται με διάφορες μορφές στην κλινική μελέτη (στο όνειρό της, στο οποίο κακοποιείται από μέλος του προσωπικού ασφαλείας, στην ανάμνηση της σεξουαλικής παρενόχλησης από το δάσκαλό της). Εντούτοις, ο Dr Subrin δε μας δίνει κανένα στοιχείο ως προς το εάν το πρώιμο τραύμα της έκθεσης της αναλυόμενης στη σεξουαλική ζωή των γονιών της έως την ηλικία των οχτώ (κάτι το οποίο μπορεί να έχει προκαλέσει την καθήλωσή της στις αιμομικτικές της επιθυμίες) είχε μία σημαντική θέση στη θεραπεία της και έγινε αντικείμενο αναλυτικής επεξεργασίας σε βάθος.

Θα ήθελα να προσθέσω ότι οι τρομακτικές φαντασιώσεις των γονιών της περί βιασμού και φόνου, που περίμεναν να συμβούν στην κοινότητά τους, στην Αφρική, κατά τη διάρκεια της εφηβείας του κοριτσιού, ενδεχομένως να μεταδόθηκαν ασυνείδητα στο παιδί. Αυτοί οι κοινοί φόβοι, πιθανώς, ενδυνάμωσαν τις σαδομαζοχιστικές φαντασιώσεις της αναλυόμενης, η ρίζα των οποίων έγκειτο στο ότι υπήρξε μάρτυρας στις σεξουαλικές δραστηριότητες των γονιών της κατά την παιδική της ηλικία· σαδομαζοχιστικές φαντασιώσεις, τις οποίες ένιωθε τον καταναγκασμό να

τις εκδραματίζει αργότερα στις σχέσεις της με τους άντρες (Kogan, 1995· 2007a· 2007b). Αναρωτιέμαι και πάλι εάν αυτό το θέμα έγινε αντικείμενο επαρκούς αναλυτικής επεξεργασίας με την αναλυόμενη.

Ένα άλλο σημαντικό τραύμα, για το οποίο δε βρήκα καμία αναφορά στην κλινική περιγραφή αυτής της τελευταίας φάσης της θεραπείας, είναι οι δύο εκτρώσεις τις οποίες έκανε η αναλυόμενη πριν θελήσει να αυτοκτονήσει μαχαιρώνοντας τον εαυτό της στην κοιλιακή χώρα με ένα κουζινομάχαιρο. Στην ανάλυση της με τον Dr Subrin, η αναλυόμενη κατηγορήσε τον σύζυγό της και την ευρύτερη οικογένειά της επειδή δεν της παρείχαν την απαραίτητη οικονομική στήριξη προκειμένου να φέρει εις πέρας τις δύο αυτές εγκυμοσύνες. Κατηγορήσε επίσης τον εαυτό της επειδή δεν υπήρξε αρκετά δυνατή για να συνεχίσει μέχρι τέλους τις εγκυμοσύνες της. Πιστεύω ότι, ως αποτέλεσμα αυτών των εκτρώσεων, η αναλυόμενη υπέφερε από “διωκτική ενοχή” (Grinberg, 1964· 1992), καθώς ένοιωθε προφανώς ως η δολοφόνος των μωρών της. Η τιμωρία της εμπεριεχόταν στην ανάγκη της να μαχαιρωθεί στην κοιλιακή χώρα, τιμωρώντας τοιουτοτρόπως τη δολοφονική και καταστροφική της μήτρα. Καθώς δεν ξέρουμε τη συνολική ιστορία των διαφόρων φάσεων αυτής της μακρόχρονης ανάλυσης, φαντάζομαι ότι επεξεργάστηκαν αυτό το ζήτημα και ότι η ασθενής έκανε την απαραίτητη εργασία του πένθους ούτως ώστε να μπορέσει να συνεχίσει τη ζωή της και να είναι μία καλή μητέρα για τα δύο, εν ζωή, παιδιά της. Θα περίμενα, εντούτοις, ότι ένα τόσο σημαντικό ζήτημα στη ζωή αυτής της γυναίκας θα εμφανιζόταν εκ νέου στη φάση της περάτωσης.

Ο φόβος της απώλειας του ελέγχου των σεξουαλικών της παρορμήσεων είναι ένα από τα κύρια ζητήματα στην κλινική περιγραφή αυτής της αναλυόμενης και εκφράζεται μέσα από το φόβο της μήπως φτάσει σε οργασμό στο ντιβάνι την ώρα που θα μιλάει για τις σεξουαλικές της φαντασιώσεις προς τον αναλυτή της. Πιστεύω ότι, αν και το θέμα αυτό μοιάζει να έχει γίνει αντικείμενο επαρκούς επεξεργασίας, η αναλυόμενη υπέφερε ακόμα από συγκρουόμενα συναισθήματα σε σχέση με αυτό, ακόμα και στο τέλος της ανάλυσής της. Αυτό γίνεται εμφανές στις αντικρουόμενες δηλώσεις:

Θέλω να κρατάω αποστάσεις από εσάς· νοιώθω ντροπή για τα συναισθήματά μου για εσάς. Δεν φεύγω τρέχοντας από εσάς όπως έκανα με τον Dr.J (τον πρώτο της αναλυτή). Μπορώ να εμπιστευθώ τον εαυτό μου και μπορώ να εμπιστευθώ κι εσάς» (σ. 257)

Και, παρακάτω:

«Σχετίζεται με το να έχεις σεξουαλικές σκέψεις και συναισθήματα και ταυτόχρονα να αισθάνεσαι ασφαλής...είμαι ικανή να βγω από αυτήν την ανάλυση με ασφάλεια. Είναι ως εάν το να μιλάω για τις σεξουαλικές μου φαντασιώσεις να με έβαζε σε κίνδυνο με εσάς. Αισθάνομαι, πράγματι, ασφαλής με τον εαυτό μου. Δεν παλεύω με τα συναισθήματα και τις φαντασιώσεις μου» (σ.257)

Η συνεχής άρνηση των φόβων της, προκαλεί στον αναγνώστη την αίσθηση ότι η αναλυόμενη διαμαρτύρεται υπερβολικά. Εμφανώς απειλείται ακόμα, αν και αρκετά λιγότερο από ό,τι στο παρελθόν, από το να χάσει τον έλεγχο των σεξουαλικών της παρορμήσεων και τις καταστροφικές συνέπειες μιας τέτοιας απώλειας.

Αν και ο Dr Subrin δεν το μοιράζεται αυτό μαζί μας, πιστεύω ότι γνώριζε ότι το θέμα της απώλειας του ελέγχου δεν είχε ολοκληρωτικά λυθεί και, για το λόγο αυτό,

άφηνε την αναλύομενη να νιώθει ότι είχε τον έλεγχο σχετικά με την ημερομηνία περάτωσης την οποία και είχε αλλάξει αρκετές φορές. Σύμφωνα με την άποψή μου, αυτή ήταν μία πολύτιμη θεραπευτική πράξη. Από αυτήν την οπτική γωνία, το κλινικό υλικό δείχνει μία όμορφη διαπλοκή των ασυνειδήτων της αναλύομενης και του αναλυτή, όπως μπορεί να φανεί στον παρακάτω διάλογο(σ. 257):

Αναλύομενη: Φόβος του αυνανισμού, ενοχή, τόσο δύσκολο να ξεπεράσω αυτόν το φόβο... δεν ξέρω. Εάν είχα έναν οργασμό εδώ, θα έφευγα μακριά με ενοχή. Είμαι ικανή να φύγω από εδώ δίχως να έχω οργασμό. Αυτό σημαίνει πως μπορώ να μιλήσω για τις σεξουαλικές φαντασιώσεις μου χωρίς να έχω οργασμό, και έτσι κανείς δε θα τις γνωρίζει εκτός κι αν του τις φανερώσω εγώ.

Αναλυτής: Αυτό δεν βρίσκει και εφαρμογή στο να είσαι ικανή να επιλέξεις το τέλος της ανάλυσής σου ή όχι, καθώς και το πότε θα είναι αυτό?

Ένα άλλο θέμα, το οποίο κατά την άποψη μου δεν έχει λυθεί σε αυτήν τη θεραπεία είναι το οικονομικό χρέος της αναλύομενης. Ο αναλυτής αναφέρεται σε αυτό το θέμα όταν περιγράφει έναν διάλογο από την τελευταία εβδομάδα της ανάλυσης στον οποίο η αναλύομενη παραπονέθηκε ότι για χρόνια είχε ένα χρέος 4000 \$ και ότι τώρα τελειώνει την ανάλυσή της με ένα χρέος. Ο αναλυτής βγάξει το συμπέρασμα, πως παρότι την ενθάρρυνε να εξετάσει αυτό το ζήτημα, η αναλύομενη είχε αφήσει αυτό το χρέος τόσα χρόνια διότι το χρέος αναπαριστούσε μια συνέχεια του μητρικού δεσμού με αυτόν. Αφήνοντας ένα χρέος, δοκιμάζει και εμπιστευόταν τον αναλυτή της ότι δε θα την έδιωχνε με συνοπτικές διαδικασίες δίχως να μπορεί να επιστρέψει ποτέ.

Παρότι αυτό μπορεί να είναι αλήθεια, μπορούμε ωστόσο να αναρωτηθούμε γιατί ο αναλυτής προτίμησε να παίξει το ρόλο της προ-οιδιπόδειας μητέρας και να ερμηνεύει το χρέος της αναλύομενης σε αυτόν ως έναν ομφάλιο ρόλο, αντί να τοποθετήσει τον εαυτό του στον ρόλο του οιδιπόδειου πατέρα ο οποίος αναπαριστά τον νόμο μέσα από τη διαφύλαξη των ορίων της πραγματικότητας της θεραπείας. Στο βιβλίο τους *Όρια και Παραβίαση Ορίων στην Ψυχανάλυση* οι Gabbard και Lester (1995) αναφέρουν ότι: «Ένα κεντρικό παράδοξο της ψυχαναλυτικής κατάστασης είναι το ότι αυτά τα επαγγελματικά όρια οφείλουν να διατηρούνται ούτως ώστε αμφότεροι οι συμμετέχοντες να έχουν την ελευθερία να τα προσπερνούν ψυχολογικά» (σελ.420). Αυτά τα όρια συνιστούν το αναλυτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο οι ανάγκες του αναλύομενου, οι επιθυμίες και οι απαιτήσεις του για παράβαση και παραβίαση ανθίζουν και αποκαλύπτονται (Akhtar,1999- Kogan, 2007b). Κατά τη γνώμη μου, ειδικά εφόσον η αναλύομενη είχε και μία μεγάλη ανάγκη αλλά και ένα μεγάλο φόβο να παραβιάσει τα αναλυτικά όρια, θα ήταν πολύ σημαντικό για αυτήν να βιώσει τα όρια ενός πατέρα-αναλυτή. Καθώς ο πατέρας της δεν έβαλε ποτέ τα σωστά όρια, εκθέτοντας το παιδί στην ενήλικη σεξουαλική ζωή τους για πολλά χρόνια, κι ακόμα περισσότερο κατηγορώντας την αργότερα για ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα σεξουαλικά ζητήματα, ο αναλυτής θα έπρεπε να έχει θέσει εμφανή όρια ούτως ώστε η θεραπεία να γίνει ένας ασφαλής τόπος όπου οι αιμομικτικές επιθυμίες της αναλύομενης θα μπορούσαν να γίνουν συνειδητές, να υπάρξει παραίτηση από αυτές, επακόλουθη μεταβολή και να διοχετευθούν εκ νέου.

Υπάρχουν συμπληρωματικά θέματα τα οποία έχουν προσεγγιστεί ελάχιστα σε αυτήν την εργασία. Κατά τη γνώμη μου, επειδή ο αποχωρισμός της αναλύομενης από τη μητέρα της υπήρξε τραυματικός, η αναλύομενη είχε μεγάλη δυσκολία να

αποχωριστεί από τον αναλυτή της. Για να μπορέσει να τον αποχωριστεί, χρησιμοποίησε προφανώς τον μηχανισμό της “προσωρινής παύσης ζωής” (Klein, 1935-Winnicott, 1935)-την επιθυμία να σκοτώσει τον αναλυτή και να τον ξαναζωντανεύει ταυτόχρονα. Πιστεύω ότι αυτός ο μηχανισμός, ο οποίος εμφανίζεται στο όνειρό της (σ.256), ήταν μια μανιακή άμυνα την οποία χρησιμοποίησε ενάντια στον πόνο του τέλους.

Ένα επιπρόσθετο θέμα το οποίο δεν προσεγγίστηκε στην τελευταία φάση είναι το άγχος του ευνουχισμού της αναλυόμενης, συνδεδεμένο με τις αυνανιστικές φαντασιώσεις της και τα αισθήματα ενοχής της. Ο Dr Subrin αναφέρει ότι, στη μεταβίβαση, η ασθενής θυμήθηκε μία εφηβική εμπειρία αυνανισμού εκτός ελέγχου, στην οποία “είχε εκκρίσεις φθάνοντας σε οργασμό”, κάτι το οποίο την έκανε να νοιώσει “ως εάν να έσπασε κάτι”. Πιστεύω ότι αυτό το άγχος ελαττώθηκε προς το τέλος της ανάλυσης.

Η σύνδεση μεταξύ της περάτωσης της ανάλυσης και της εγκυμοσύνης και της έκτρωσης είναι ένα άλλο ενδιαφέρον θέμα. Η ασθενής ένοιωσε ότι η περάτωση της ανάλυσης δεν θα έπρεπε να είναι “αιφνίδια όπως μία έκτρωση, ούτε επ’ αόριστον παρατεταμένη όπως μία διαρκής εγκυμοσύνη”. Καθώς ανέβαλλε διαρκώς το τέλος της θεραπείας, ο αναλυτής συζήτησε μαζί της “την ευχαρίστηση να αισθάνεται ότι είναι διαρκώς κατανοητή ως ένα συναίσθημα από το οποίο δεν ήθελε να παραιτηθεί, ένα συναίσθημα ως εάν να είναι διαρκώς, ευχαρίστως, έγκυος”. Από τη δική μου οπτική γωνία, η επιθυμία και ο φόβος της αναλυόμενης να μείνει έγκυος από τον αναλυτή επανέρχεται όταν η αναλυόμενη αναφέρεται στις φαντασιώσεις των πελατών της: «Μπορώ τώρα να ακούω με προσοχή τις φαντασιώσεις των πελατών μου-για παράδειγμα, της δεκαεξάχρονης με κρίσεις πανικού η οποία κάνει εμετό την νύχτα –μπορώ τώρα να της μιλήσω για τον φόβο της για την εγκυμοσύνη και τις φαντασιώσεις της». Αυτή η πελάτης προφανώς αναπαριστά τη νεαρή πλευρά της αναλυόμενης, η οποία θέλει να μείνει έγκυος από τον αναλυτή της αλλά ταυτόχρονα το φοβάται.

Συνοψίζοντας, πιστεύω ότι αν και δεν έχουν γίνει αντικείμενο πλήρους επεξεργασίας όλες οι συγκρούσεις της αναλυόμενης, η επεξεργασία των συναισθημάτων της στην τελική φάση της ανάλυσης την κατέστησε ικανή να αποκτήσει κάποια αντοχή στον ψυχικό πόνο που εμπεριέχεται στην ωρίμανση και την ανάπτυξη· διευκόλυνε, επίσης, την ικανότητά της να πενθεί βοηθώντας την ως αποτέλεσμα να συνεχίσει τη ζωή της με έναν δημιουργικό τρόπο.

Το κατά λέξη υλικό από αυτήν την τελευταία φάση της θεραπείας, το οποίο παρουσιάζεται από τον Dr.Subrin, είναι τόσο πλούσιο που θα μπορούσαν πολλά περισσότερα θέματα να σχολιαστούν σε αυτό το άρθρο. Ο Dr.Subrin δε θα μπορούσε να το κάνει γιατί η ανάλυση της αναλυόμενης του τελείωνε. Κι εγώ επίσης δεν μπορώ να τα σχολιάσω επειδή και το δικό μου κείμενο πρέπει να τελειώσει. Θα ήθελα να τελειώσω παραθέτοντας ένα απόσπασμα του Atlow σχετικά με την εμπειρία της περάτωσης στην ανάλυση:

Οι φαντασιώσεις και οι συγκρούσεις οι οποίες εμπεριέχονται στην εμπειρία της περάτωσης καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα το οποίο όχι μόνο συνοψίζει τον αποχωρισμό από την μητέρα στην πρώιμη παιδική ηλικία αλλά ενεργοποιεί επίσης φαντασιώσεις της ολοκλήρωσης έναντι της μη ολοκλήρωσης, του ευνουχισμένου έναντι του φαλλικού, της ζωής έναντι του θανάτου, και της

απογοήτευσης εξαιτίας του γεγονότος της αποτυχίας της ανάλυσης να εκπληρώσει όλες αυτές τις ασυνείδητες παιδικές φανταστικές επιθυμίες, τις οποίες ο ασθενής φέρνει στην ανάλυση κάτω από το προσωπείο της επιθυμίας να γίνει καλά (1970, σ.52)

Θέλω να ευχαριστήσω τον Dr. Subrin για την υπέροχη συνεισφορά του στο θέμα της περάτωσης της ανάλυσης καθώς επίσης και για την περίτεχνη εξύφανση των από κοινού διερευνήσεων της αναλυόμενης και του αναλυτή σε αυτήν την φάση.

Μετάφραση: Χρυσή Γιαννουλάκη

Βιβλιογραφία

- Akhtar S (1999). *Immigration and identity: Turmoil, treatment and transformation*. Northvale, NJ: Aronson.
- Arlow JA (1970). Some problems in current psychoanalytic thought. In: Arieti S, editor. *The world biennial of psychiatry and psychotherapy*, vol. I, 34-54. New York, NY: Basic Books.
- Balkoura A (1974). Panel report: The fate of the transference neurosis after analysis. *J Am Psychoanal Assoc* 22:875-903.
- de Berenstein SP, de Fondevila SS (1989). Termination in analysis in the light of the evolution of a link. *Int Rev Psychoanal* 16:385-9. Cooper AM (1985). The termination of the training analysis: Process, expectations, achievement. *Int Psychoanal Assoc Monograph Series* 5:1-17. Firestein SK (1969). Panel report: Problems of termination in the analysis of adults. *J Am Psychoanal Assoc* 17:222-37.
- Firestein SK (1982). Termination of psychoanalysis: Theoretical, clinical and pedagogic considerations. *Psychoanal Inq* 2:473-97. Freud S (1937). Analysis terminable and interminable. *SE* 23:209-55.
- Gabbard GO, Lester EP (1995). *Boundaries and boundary violations in psychoanalysis*. Washington, DC, London: American Psychiatric. Gardner MR (1984). Discussion of Van Spruiell's paper 'The analyst at work'. *Int J Psychoanal* 65:39-43.
- Greenson RR (1967). *The technique and practice of psychoanalysis*. New York, NY: International UP, 1971.
- Grinberg L (1964). Two kinds of guilt: Their relations with normal and pathological aspects of mourning. *Int J Psychoanal* 45:366-71.
- Grinberg L (1980). The closing phase of the psychoanalytic treatment of adults and the goals of psychoanalysis: The search for truth about one's self. *Int J Psychoanal* 61:25-37.
- Grinberg L (1992). *Guilt and depression*. London, New York, NY: Karnac.
- Hotter W (1950). Three psychological criteria for the termination of treatment. *Int J Psychoanal* 31:194-5.
- Hum H (1973). Panel report: On the fate of transference after the termination of analysis. *J Am Psychoanal Assoc* 21:182-92.
- Kantrowitz JL, et al. (1990). Follow-up of psychoanalysis five to ten years after termination. II. Development of the self-analytic function. *J Am Psychoanal Assoc* 38:637-54.
- Klein M (1935). A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states. *Int J Psychoanal* 16:145-74. [(1992). In: *Love, guilt and reparation and other works 1921-1945*, 262-89. New York, NY: Free Press.]
- Kogan I (1995). *The cry of mute children: A psychoanalytic perspective of the second generation of the Holocaust*. London, New York, NY: Free Association Books. [(1998a). *Der Stumme Schrei Der Kinder*. Frankfurt/Main: Fischer.] [(2001). *Strigatul Copiilor Muti*. Bucuresti: Editura Trei.] [(2001). *Le cri des enfants sans voix*. Geneve, Paris: Delachaux & Niestle.] [(2005). *Nijemi Krik*. Zagreb: Antibarbarus (Croatian).]
- Kogan I (1996). Termination and the problem of analytic goals: Patient and analyst, different perspectives. *Int J Psychoanal* 77:1013-29.
- Kogan I (2007a). Forever young. In: *The struggle against mourning*, 23:46. New York, NY: Aronson.
- Kogan I (2007b). *Escape from selfhood: Breaking boundaries and craving for oneness*. London: IPA.
- Kramer MK (1959). On the continuation of the analytic process after psychoanalysis (a self-observation). *Int J Psychoanal* 40:17-25.
- Novick J (1982). Termination: Themes and issues. *Psychoanal Inq* 2:329-65.
- Pfeffer A (1963). The meaning of the analyst after analysis: A contribution to the theory of therapeutic results. *J Am Psychoanal Assoc* 11:229-44.

- Rangell L (1982). Some thoughts on termination. *Psychoanal Inq* 2:367-92.
- Robbins W (1975). Panel report: Termination: Problems and techniques. *J Am Psychoanal Assoc* 23:166-76.
- Schachter J (1992). Concepts of termination and post-termination. Patient-analyst contact. *Int J Psychoanal* 73:137-54.
- Schlessinger N, Robbins FP (1983). *A developmental view of the psychoanalytic process: Follow-up studies and their consequences*. Madison, CT: International UP.
- Siegel BL (1982). Some thoughts on 'Some thoughts on termination' by Leo Rangell. *Psychoanal Inq* 2:393-8.
- Symposium (1937). The theory of the therapeutic results of psychoanalysis. *Int J Psychoanal* 18:125-88.
- Symposium (1948). On the evaluation of therapeutic results. *Int J Psychoanal* 29:7-33.
- Symposium (1950). On the criteria for the termination of an analysis. *Int J Psychoanal* 31:78-80.
- Weigert E (1952). Contribution to the problem of terminating psychoanalysis. *Psychoanal Q* 21: 465-80.
- Winnicott DW (1935). The manic defence. In: *Through paediatrics to psycho-analysis: Collected papers*, 129-44. New York, NY: Brunner/Mazel, 1992.

Ο Αναλυτής στη Συνεδρία

*Μερικές σκέψεις πάνω στο άρθρο του Mayer Subrin
«Οδεύοντας μετ' εμποδίων προς τον τερματισμό»*

Nilde Parada Franch

Το τέλος της ανάλυσης είναι πάντα ένα προκλητικό θέμα και το κλινικό υλικό το οποίο παρουσιάζει ο Dr.Mayer Subrin μας δίνει μία θαυμάσια ευκαιρία να ανταλλάξουμε ιδέες και εμπειρίες.

Θεωρώ αυτήν την άσκηση την οποία προτείνει η ΙJPA στο τμήμα με τον τίτλο “Ο αναλυτής στη Συνεδρία” ως μία πρόσκληση σε διαφορετικούς αναλυτές να προσφέρουν τις δικές τους σκέψεις πάνω στο υλικό που παρουσιάζεται, “δημιουργώντας έναν χώρο όπου διαφορές και ομοιότητες έρχονται στο προσκήνιο με κέρδος τη μόρφωση από την εμπειρία ενός άλλου αναλυτή” (Scarfone, 2008, σ. 5).

Η δική μου ανάγνωση του υλικού το οποίο παρουσιάστηκε από τον Dr.Subrin δε συμπίπτει πάντα με τη δική του και αυτό μπορεί να είναι ένας παράγοντας ανάπτυξης και για τους δύο μας καθώς και μία επέκταση του πεδίου παρατήρησης των ψυχικών φαινομένων

Ο Dr.Subrin υπήρξε πολύ οξυδερκής στη διατύπωση των ακόλουθων ερωτημάτων: «Πότε ενδέχεται η περάτωση να αποτελεί μια πιθανότητα για τον αναλυτή και πότε για τον αναλυόμενο; Τι έχει αλλάξει και τι όχι; Τι ακόμα θα μπορούσε να έχει γίνει; Τι θα παραμείνει ατελείωτο ή για κάποια άλλη φορά;» Θα τοποθετηθώ κι εγώ σε αυτά τα ερωτήματα εν συντομία.

Ο Dr.Subrin παρουσιάζει την αναλυόμενη του σε εμάς λέγοντας ότι ήταν σε ανάλυση με αυτόν για δεκατρία χρόνια και ότι πριν από αυτήν την ανάλυση είχε κάνει και άλλη μια σε μία περίοδο όπου ήταν πολύ καταθλιπτική. Είχε μάλιστα σκεφτεί ακόμα και να αυτοκτονήσει μαχαιρώνοντας τον εαυτό της με ένα μαχαίρι κουζίνας στην κοιλιακή χώρα έπειτα από δύο εκτρώσεις τις οποίες έκανε ως συνέπεια της ελλείψεως της οικονομικής στήριξης από το σύζυγό της και την ευρύτερη οικογένειά της.

Ο Subrin δεν ανέφερε αυτές τις συγκεκριμένες λεπτομέρειες κατά τύχη. Μας ενημερώνει για δύο σημαντικές πλευρές της προσωπικότητας της αναλυόμενης του. Πρώτον, για το ότι νιώθει ότι έχει υπάρξει ένα θύμα και ότι έχει τραυματιστεί από την έλλειψη κατανόησης, πλαισίωσης και υποστήριξης σε διάφορες ατυχείς καταστάσεις που της συνέβησαν. Δεύτερον, για το ότι νιώθει τον εαυτό της ως τον θύτη, ένα άτομο το οποίο έχει προκαλέσει βία και θάνατο. Αυτές οι δύο πλευρές εμφανίζονται συμπυκνωμένες στη φαντασίωση όπου σκοτώνει τον εαυτό της ώστε θα μπορούσε να είναι ταυτόχρονα το θύμα και ο αυτουργός, ο δράστης της βίας.

Αναρωτιέμαι σχετικά με την πιθανή παρουσία ενός “κωφάλαου” εσωτερικού αντικειμένου, κάποιου το οποίο να είναι ανίκανο να αντιληφθεί και να ακούσει με την ψυχή και το συναίσθημα και το οποίο να είναι επίσης ανίκανο να επικοινωνήσει εσωτερικά με έναν τρόπο που θα της επέτρεπε να επεξεργαστεί ορισμένες τραυματικές συναισθηματικές εμπειρίες (Lopez-Corvo, 2006). Η βία είναι παρούσα ακόμα και στη φαντασίωση στην οποία η ίδια έχει τη δύναμη να “καταστρέψει” την οικογένεια του πρώτου αναλυτή της στην περίπτωση όπου θα έχανε τον έλεγχο των σεξουαλικών της παρορμήσεων.

Θα έτεινα να σκεφτώ ότι υπάρχει μία αρχική σύγχυση εξαιτίας της αποτυχίας της αναλυόμενης να διαχωρίσει τις στοματικές, πρωκτικές και γενετικές ορμές και φαντασιώσεις από τη μία μεριά και εξαιτίας της παρουσίας μιας πιθανής πρόωρης σεξουαλικοποίησης της γενετικής ζώνης από την άλλη. Αναρωτιέμαι επίσης κατά πόσο ο μεγαλύτερος φόβος της συνδέεται στενότερα με το φόβο των δικών της καταστροφικών τάσεων.

Ο Subrin αναφέρει ότι μετά από την πρώτη συνεδρία της αναλυόμενης με αυτόν, καθώς οδηγούσε προς το σπίτι της, έπεσε πάνω σε ένα δέντρο. Μπορώ να δω σε αυτό το ατύχημα την αναζήτησή της για βοήθεια και, ταυτόχρονα, ενδεχομένως μία κίνηση επανάληψης μίας καταστροφικής εμπειρίας θανάτου. Γιατί μία έκκληση για βοήθεια θα έπρεπε να είναι τόσο θανατηφόρα;

Σταθμίζοντας αυτές τις υποθέσεις, αναρωτιέμαι πώς τα ζευγάρια των αντιθέτων θύμα/θύτης, τραυματισμένος/τραυματίζων θα αναδύθηκαν ενδεχομένως κατά τη διάρκεια της αναλυτικής εμπειρίας και με ποιες πιθανότητες μετατροπής.

Ο συγγραφέας αναφέρει ότι η αναλυόμενη μεγάλωσε στην Αφρική ως μέλος μιας πολιτιστικής και φυλετικής μειονότητας και ότι η οικογένειά της ένοιωσε πολύ απειλημένη από τον αγώνα για την ανεξαρτησία της χώρας, φοβούμενη επιθέσεις, βιασμό και λεηλασία. Για αυτόν τον λόγο επέστρεψαν πίσω στην προγονική τους γη ως εάν να πήγαιναν για διακοπές, για να επισκεφτούν τον παππού και τη γιαγιά. Έμοιαζε σαν να επρόκειτο να συμβεί ένας εορτασμός ενώ, στην πραγματικότητα, ο σκοπός του ταξιδιού ήταν να αφήσουν τα δύο παιδιά (την αναλυόμενη και την αδελφή της) σε ένα οικοτροφείο. Η αναλυόμενη αντέδρασε με σοκ και κατάθλιψη.

Ένοιωσε τελείως εγκαταλελειμμένη και προδομένη και η απογοήτευσή της μεγάλωσε όταν δεν έλαβε καμία απάντηση από τη μητέρα της στις παρακλήσεις της να επιστρέψει και να ζήσει με τους γονείς της. Αυτό το επεισόδιο αντανακλά το μοντέλο του “κουφού-μουγγού” αντικειμένου ως ενός τραυματικού αντικείμενου αδιάφορου απέναντι στην απόγνωσή της. Η αναλυόμενη φαίνεται να τα βγάζει πέρα με την παρουσία μίας απουσίας η οποία αρνήθηκε να εμπεριεχθεί και να αποτελέσει αντικείμενο σκέψης (Lopez-Corvo, 2006). Το μοντέλο μιας σχέσης στην οποία νιώθει ότι είναι το θύμα μιας τεράστιας αδικίας, εγκατάλειψης και κακομεταχείρισης από ένα αντικείμενο-θύτη φαίνεται να είναι καλά εδραιωμένο και συνοδευόμενο από μία έντονη πικρία.

Η αναλυόμενη ένοιωσε ότι η πρώτη της ανάλυση ήταν ελάχιστης αξίας και υπαινίσσεται ότι δεν αντιμετώπιστηκε κατάλληλα. Παραπονιέται επίσης ότι κακοποιήθηκε από το σύζυγό της (έκτρωση, κατάθλιψη, σεξουαλική κακοποίηση) και νοιώθει μεγάλη αγανάκτηση προς αυτόν. Αντιθέτως, περιγράφει επίσης την εμπειρία του να πηγαίνει στο κρεβάτι με το σύζυγο της, βγάζοντας όλα τα ρούχα της και λέγοντάς του: «Ας το κάνουμε», ρωτώντας τον στη συνέχεια γιατί ξάπλωνε στο κρεβάτι μαζί της φορώντας τα εσώρουχα τα οποία φορούσε όλη την ημέρα. Αυτό μου ακούγεται ως ένας τρόπος για να τον ταπεινώσει και να τον σοκάρει με την επιθετικότητα της. Σε αυτήν την περίπτωση, ο σύζυγος φαίνεται να είναι το θύμα.

Η αναλυόμενη μιλάει συχνά για τις αναμνήσεις σκηνών βίας όπως η δίκη στην Αφρική οπότεν ένας άντρας, κατηγορούμενος ότι προσέλαβε έναν δολοφόνο για να κλωτσήσει μέχρι θανάτου τη γυναίκα του και τα παιδιά του, καταδικάστηκε σε θάνατο δια απαγχονισμού. Από τη δική μου οπτική γωνία, το μοντέλο του θύματος και του θύτη επαναλαμβάνεται σε αυτήν την ανάλυση. Προσπαθεί να επεξεργαστεί